

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2023 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

на тему:

НАЦІОНАЛЬНА ТУРИСТИЧНА СИСТЕМА ПОЛЬЩІ

Виконавець: студент Т-313 групи **Ганус Ростислав**

Науковий керівник: д.геогр.н., професор, професор кафедри міжнародного туризму та країнознавства **Дудник Іван Миколайович**

Нормоконтролер: _____ **Борисюк Оксана Анатолівна**
(підпис) (П.І.Б.)

КИЇВ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародного туризму та країнознавства

Спеціальність: 242 «Туризм»

ОПП: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М

«_____» _____ 2023р.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ Гануса Ростислава

1. Тема роботи «Націолнальна туристична система Польщі» затверджена наказом ректора № 2355 /ст від «14» грудня 2022 р.

2. Термін виконання роботи: з «29» травня 2023 р. по «25» червня 2023 р.

3. Вихідні дані роботи: При написанні дипломної роботи у якості джерельної бази використовувалися нормативно-правові документи, зокрема, Закон України «Про туризм», дані офіційної статистики, статті зі спеціалізованих періодичних видань, в яких досліджено структурно-динамічний аналіз національної туристичної системи, та мережу Інтернет.

4. Зміст пояснювальної записки:

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ

РОЗДІЛ III. ПРОГНОЗНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: рис. 1.1. Графічна модель територіально-рекреаційної системи, рис. 1.2. Графічна модель структура національної туристичної системи, рис. 2.1. Адміністративний

поділ Польщі, рис. 2.2. Динаміка державних витрат на розвиток туризму в Польщі, рис. 2.3. Кількість туристичних прибуттів, рис. 2.4. Розподіл туристів за континентами, рис. 2.5. Географія в'їзного туристичного потоку Польщі, рис. 2.6. Середні витрати туристів на одну особу в Польщі, станом на 2018 рік, дол. США, рис. 2.7. Середні витрати туриста на 1 день перебування в країні, дол. США, рис.2.8. Структура перебування іноземців в Польщі в залежності від мети візиту, 2012 рік, рис.2.9. Структура перебування іноземців в Польщі в залежності від мети візиту, 2018 р., рис. 2.10. Структура закладів ресторанного господарства Польщі, рис.2.11.Сезонність прибуття туристів по місяцях, рис.2.12. Розміщення в Польщі в 1991-2019, рис.2.13. Заповнюваність номерів у готелях та інших аналогічних установах.

6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін Виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження.	29.05. – 04.06.2023 р.	Виконано
2.	Обґрунтувати об'єкт, предмет дослідження, завдання і мету. Вступ.	29.05. – 04.06.2023 р.	Виконано
3.	Проаналізувати джерела інформації щодо теоретичних основ дослідження. Написати перший розділ.	29.05. – 04.06.2023 р.	Виконано
4.	Проаналізувати національну туристичну систему Польщі. Другий розділ роботи.	05.06 – 11.06 2023 р.	Виконано
5.	Виявити проблеми та перспективи національної туристичної системи Польщі. Третій розділ.	05.06 – 11.06. 2023 р.	Виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, сформулювати висновки	12.06 – 18.06. 2023 р.	Виконано
7.	Підготувати доповідь на захист, розробити демонстраційні матеріали.	12.06 – 18.06 2023 р.	Виконано
8.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту.	22.06 – 25.06.2023 р.	Виконано
9.	Захист дипломної роботи.	25.06.2023 р.	

7. Дата видачі завдання: «08» травня 2023 р.

Науковий керівник дипломної роботи _____ Дудник І.М.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Ганус Р.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Національна туристична система Польщі»: загальним обсягом 87 стор., в т.ч. 66 стор. тексту, 15 рисунків, 5 таблиць, 38 використаних літературних джерел та 8 додатків.

Об'єкт дослідження – національна туристична система Польщі.

Предмет дослідження – структурно-динамічні параметри та особливості організації національної туристичної системи Польщі.

Мета дослідження – виконати прогнозну оцінку національної туристичної системи Польщі на основі аналізу передумов, особливостей та структурно-динамічних параметрів її нинішнього стану для використання її позитивного досвіду для України. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати поняття національної туристичної системи;
- визначити структурно-динамічні характеристики національної туристичної системи;
- проаналізувати національну туристичну систему Польщі;
- дослідити розвиток туризму в Польщі та сучасний стан галузі;
- виявити основні проблеми та перспективи розвитку національної туристичної системи Польщі та використання їх досвіду для України.

Методи дослідження. Були використані методи порівняння та аналізу, узагальнення та наукової абстракції – для розкриття сутності процесів і принципів управління привабливістю туристичного продукту; графічного представлення – для наочності результатів дослідження; експертних оцінок – для визначення внеску основних показників привабливості туристичного продукту в узагальнений інтегральний показник.

Інформаційними джерелами при написанні роботи були досліджені праці вітчизняних та польських вчених, статистичні дані, Інтернет-ресурси польських національних туристичних сайтів тощо.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ.....	9
1.1 Сутність національної туристичної системи.....	9
1.2. Структурні особливості національної туристичної системи.....	12
1.3 Методи дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ	21
2.1. Оцінка чинників формування і функціонування.....	21
2.2. Компонентна структура туристичної системи.....	27
2.3. Особливості організації та надання туристичних послуг	40
2.4. Структурно-динамічні параметри.....	44
РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ.....	58
3.1. Оцінка проблем та перспектив розвитку.....	58
3.2. Оцінка перспектив співпраці туристичних систем Польщі та України.....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність теми. Туризм відіграє важливу роль у стимулюванні господарського розвитку і приносить суттєву вигоду регіонам. Розвиток туризму є одним з пріоритетних напрямів підвищення ефективності функціонування тих чи інших територіальних утворень. Важко переоцінити роль туристичної діяльності у реалізації сучасної європейської парадигми соціально-економічного розвитку, кінцевою метою якої є поліпшення умов життєдіяльності людини, задоволення її матеріальних та духовних потреб. Організація змістовного дозвілля, відпочинку та оздоровлення населення сприятиме формуванню у суспільстві нової міри цінностей - якості життя людей.

В нинішніх умовах в більшості країн світу туризм є однією з найрибутовіших та динамічних галузей національного господарства, він відіграє важливу роль у стимулюванні соціально-культурного, політичного та фізичного розвитку, сприяє підвищенню економічного добробуту громадян. Пересування туристів як в міжнародному, так і в національному масштабах вносить значний внесок у вирішення питань зайнятості, приносить дохід національним і регіональним компаніям, підприємствам і т.дощо. Розвинена туристична індустрія сприяє збільшенню надходжень валюти в країну, а також надходженню доходів бюджету через податки.

Туризм є складним системним об'єктом з різноманіттям внутрішніх зв'язків і зовнішніх відносин з іншими системами. Туристична система – це відкрита система, яка поєднує у собі взаємодіючі елементи та дії направлені на виробництво та реалізацію благ для туристичного споживання. Туристична система надзвичайно важлива, оскільки вона все структуризує та упорядковує. Приділяючи велику увагу розвитку туризму Польща визнала його однією із пріоритетних галузей економіки країни.

Для забезпечення стабільного розвитку цієї галузі Польською палатою туризму розроблено ряд заходів спрямованих на розвиток туристичної галузі в країні.

Питання дослідження туристично-рекреаційного потенціалу Польщі відображені в працях таких науковців, як О. О. Бейдик, С. П. Кузик, М. П. Мальська, О. П. Масляк. Дослідженням проблем туризму Польщі опікувались І. Бережна, П. Гудзь, В. Євдокименко, Н. Коніщева, В. Кравців, Л. Мазуркевич, В. Мамутов, А. Новаковська, А. Панасюк, В. Руденко, О. Шаблій

. Однак публікацій наукового та популярно-пізнавального характеру щодо туристичної сфери Польщі та її місця на міжнародному туристичному ринку сьогодні ще недостатньо

Об'єктом дослідження є національна туристична система Республіки Польща, як сукупність взаємопов'язаних галузей і сфер діяльності, які забезпечують виробництво та реалізацію туристичних послуг.

Предмет дослідження – структурно-динамічні параметри та особливості організації національної туристичної системи Польщі.

Мета дипломної роботи – виконати прогностичну оцінку національної туристичної системи Польщі на основі аналізу передумов, особливостей та структурно-динамічних параметрів її нинішнього стану для використання її позитивного досвіду для України.

Для досягнення мети необхідно було вирішувати такі **завдання**:

- дати загальну характеристику країні, використовуючи дані про її природних ресурсах, культурному та історичному потенціалі. Виділити чинники, які сприяють розвитку туризму.

- дослідити динаміку та структуру основних галузей туризму;
- проаналізувати динаміку та структуру туристичних послуг;
- визначити перспективи розвитку ринку туристичних послуг Польщі;
- дати оцінку співпраці Польщі та України в сфері туризму.

В ході роботи використані такі методи наукового дослідження як порівняння, аналіз і синтез, картографічний, статистичний тощо.

При виконанні роботи були використані публікації вітчизняних та польських вчених, офіційних сайтів Польщі та України, UNWTO тощо.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ.

1.1 Сутність національної туристичної системи.

Існують різні визначення поняття «система», які можуть використовуватися в різних смислових значеннях, що залежать від галузі знань, контексту і цілей дослідження. У найзагальнішому сенсі система – це сукупність інтегрованих і регулярно взаємодіючих або взаємозалежних елементів, створених для досягнення певних цілей. Причому відносини між елементами визначені і стійкі, а загальна продуктивність або функціональність системи краще, ніж у простої суми елементів.

У світовому співтоваристві діють різні системи, починаючи від політичної, економічної, соціальної, інформаційної та закінчуючи системою людських взаємин. Ці системи дуже складно організовані і всі вони в тій чи іншій мірі залежать одна від одної, схильні до взаємопроникнення, об'єднання і збереженню рівноваги.

В даний час склався цілісний науковий світогляд – загальна теорія систем, яка використовується в різних наукових і практичних формах для проведення системного аналізу [6].

Туризм є складним системним об'єктом з різноманітним внутрішнім зв'язком і зовнішніми відносинами з іншими системами, тому в даній роботі він буде розглядатися з точки зору сучасної загальної теорії систем. Виходячи із загального визначення системи, туристичну систему можна характеризувати як складну, частково самоврядну соціально-економічну систему. Маючи певні історичні, географічні, етнічні, духовні, політичні та економічні кордони, вона являє собою об'єднання природних, культурно-історичних, інфраструктурних, організаційних і технічних компонентів; учасників ринку і територіальних громад, які виробляють і реалізують блага для туристичного споживання [28].

Тобто, туристичну систему попередньо можна визначити як сукупність елементів і дій, які прямо або побічно залучені у виробництво благ для задоволення численних потреб туристів, і які відповідно до еволюції суспільних, економічних і політичних відносин весь час розвиваються, ускладнюються, набувають нові контури [4].

Щоб з'ясувати сутність системи туризму слід визначити її властивості, цілі, функції та специфіку її структури.

До основних властивостей туристичної системи відносять її відкритість, цілісність, емерджентність, ієрархічність, стійкість і синергізм [6].

Туристична система є відкритою системою, яка взаємодіє з різними зовнішніми системами, здійснює взаємопроникнення елементів туристичної системи з елементами цих систем, обмінюється з ними ресурсами та інформацією.

Під цілісністю туристичної системи йдеться про те, що в процесі її функціонування внутрішній взаємозв'язок (просторово-часовий, причинно-наслідковий) між її елементами вищий, ніж сила зв'язків елементів системи з зовнішнім середовищем.

Емерджентність (англ. Emergence – виникнення, поява, прояв нового) – при розвитку взаємозв'язків між елементами система набуває нових властивостей, які не притаманні її елементам окремо [6].

Ієрархічність – туристична система може розглядатися як компонент певної (соціальної, економічної) системи більш високого рівня, а елементи туристичної системи можуть виступати в якості систем на нижчих рівнях.

Стійкість – це здатність системи реагувати на вплив і загрози зовнішнього середовища (непередбачувані техногенні катастрофи, природні катаклізми, політичні, економічні та соціальні ситуації, які носять випадковий характер), адаптуючи поведінку до нових умов, зберігати або змінювати структуру при зникненні окремих її елементів та виникненні інших внутрішніх проблем.

Синергізм – загальна функціональність системи краще, ніж у всіх складових її елементах разом узятих, сукупний ефект перевищує просту суму результатів дії всіх її елементів [6].

Туристична система має властивість саморозвитку. Саморозвиток передбачає наявність механізмів, які забезпечують самозбереження і вдосконалення системи. До таких механізмів відносяться: самоорганізація, самоврядування і постановка цілей.

Самоорганізація – це процес створення взаємозв'язків і розподілу функцій між елементами системи.

Системний підхід в аналізі економіки туризму почав розроблятися порівняно недавно. Великий внесок в розвиток системного підходу в туризмі зробили швейцарські та німецькі вчені Криппендорф, Юнк, Вайс. За їх науковим підходом система “Туризм” виникла та існує в рамках трьох взаємопов'язаних суперсистем: суспільство, економіка, природне середовище.

Життєдіяльність соціально-економічної системи “Туризм” неможлива без взаємодії з довкіллям, таким чином додається екологічний аспект дослідження туризму як системи. Оскільки наявність та вплив на туристичну систему таких суперсистем, як “суспільство” та “економіка”, передбачають існування в них економічних відносин, в даному випадку ринкових, то маємо усі підстави говорити про туристичну систему як об'єкт ринкових відносин. Крім того, туристичний продукт як результат функціонування туристичної системи є об'єктом купівлі та продажу. Хоча дана система і висвітлює взаємозв'язки із зовнішнім середовищем, але невідома її внутрішня організація. На думку швейцарського вченого К. Каспара, сама система “Туризм” має дві внутрішні субсистеми: суб'єкт туризму, тобто споживач туристичних послуг та об'єкт туризму, що складається з трьох елементів: туристичні центри, туристичні підприємства і туристичні організації (державні і громадські організаційно-правові структури, що регулюють розвиток туризму).

1.2. Структурні особливості національної туристичної системи.

В основі туристичної системи лежить структура, що складається з елементів, які виконуючи певні функції та своєю діяльністю впливають на властивості системи. Ця структура функціонує завдяки механізму упорядкованих зв'язків і відносин між елементами [2].

До елементів туристичної системи можна віднести кілька груп взаємодіючих суб'єктів туристичної діяльності:

1. Фізичні особи (туристи) і їх об'єднання.

Суб'єктами туристичної системи є фізичні особи, які володіють такими якостями, як прагнення до пізнання нового і осмислення минулого; потреба в життєзабезпеченні, спілкуванні та отриманні вражень; активність в діях, в тому числі і колективних; здатність до прогнозування і т.д.. У сукупності ці якості в певній мірі впливають на поведінку систем, а в свою чергу переваги, прагнення і потреби фізичних осіб формуються під впливом цих систем. Оскільки кожна людина є учасником багатьох різних систем, то її вподобання і потреби являють собою складний комплекс.

Фізичні особи на основі спільних інтересів можуть створювати, в порядку, встановленому законодавством, клуби та інші об'єднання споживачів туристичних послуг – громадські некомерційні організації та громадські об'єднання, які будуть елементами туристичної системи.

Діяльність таких об'єднань може бути спрямована на організацію та розвиток самодіяльного туризму, захист прав та інтересів туристів, формування громадської думки про шляхи розвитку туризму та діяльності організацій туристичної індустрії, на вирішення інших завдань.

2. Суб'єкти, що створюють і надають туристам товари та послуги та об'єкти, що являють споживчу цінність для туристів.

Включаючи окремих громадян, яким, поряд з юридичними особами, законодавство надає право займатися підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи з моменту державної реєстрації.

3. Посередники, які організують поїздки і пропонують туристський продукт на ринку. До них відносяться туроператори, турагенти, консалтингові організації.

4. Некомерційні організації підприємців, працівників туристичної індустрії, споживачів послуг, асоціації, спілки та інші об'єднання, що сприяють розвитку сфери туризму.

5. Установи, що займаються підготовкою кадрів для сфери туризму і науковими розробками.

6. Органи державної влади, що здійснюють правове регулювання в сфері туризму, національні, регіональні установи, що займаються управлінням туристичної діяльності, державні унітарні або акціонерні підприємства.

7. Міжнародні міжурядові організації, а також міжнародні недержавні організації, їх спеціалізовані установи, що підтримують туристичну діяльність.

8. Місцеве населення, яке проживає на території дестинацій, туристичних центрів і в інших населених місцях, відвідуваних туристами.

До елементів туристичної системи відносяться штучні і/або природні пам'ятки, що представляють собою «туристичні ресурси – природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, що включають об'єкти туристичного показу, а також інші об'єкти, здатні задовольнити духовні та інші потреби туристів, сприяти підтримці їх життєдіяльності, відновленню та розвитку їх фізичних сил» [2].

Функціонування структури туристичної системи забезпечують зв'язки між елементами. Змістом зв'язків в рамках системи туризму виступають суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються з приводу різноманітних матеріальних і нематеріальних благ людей, які споживаються при переміщеннях за межі свого звичайного середовища, а також у зв'язку з організацією туристичних поїздок.

Просторовою формою організації рекреаційної діяльності вітчизняні науковці вважають територіально-рекреаційну систему (ТРС), що являє собою

територіально цілісну взаємопов'язану сукупність елементів, що спрямована на задоволення рекреаційних потреб людини і суспільства загалом. Територіально-рекреаційна система є науковою категорією, на основі якої формувалася категорія туристичної системи.

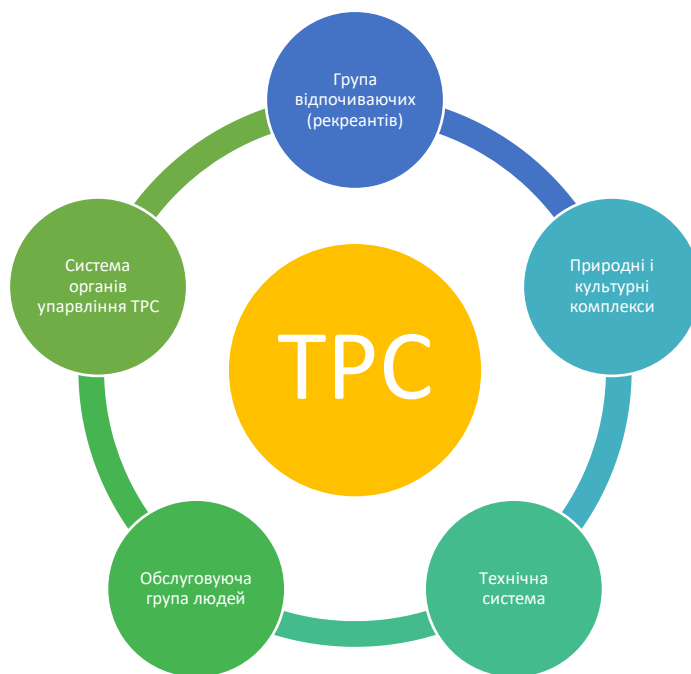

Рис. 1.1. Графічна модель територіально-рекреаційної системи

Джерело: [2]

Отже, під структурою туристичної системи (лат. Structura – будова, розташування, порядок) розуміють сукупність елементів і стійких зв'язків між ними, які виходячи з цілей і функцій системи, забезпечують її цілісність і рівновагу. На рисунку нижче подана структура туристичної системи (рис. 1). Так, туристична система розглядається у вигляді відносин між “туристичним суб’єктом” та об’єктом туризму, що є елементами даної системи, а водночас її підсистемами, оскільки мають складну внутрішню організацію і виконують свої специфічні функції. “Суб’єкт туризму” – це людина, турист з його мотивами до подорожей, потребами, доходами, соціальним станом тощо. Об’єкт туризму – це та організована єдність послуг, здатних задовольнити потреби споживача. Тому кожен елемент у системі туризму повинен бути

підпорядкований підсистемі туристичного суб'єкта. Отже, можна сформулювати цільову функцію туристичної системи, яка полягає у виробленні комплексу туристичних послуг з метою задоволення потреб споживачів при розумному використанні туристичних ресурсів територій та одночасній економічній та соціальній вигоді для суспільства. Слід зазначити, що функціонування туристичної системи також розглядається у взаємопов'язаній єдності і з цілісним механізмом функціонування національної економіки. Крім того, система "Туризм" інтегрована у системи вищого порядку, такі, як соціальне, політичне, екологічне та технологічне середовища, що підкреслює повну взаємопов'язаність туристичної системи з багатьма процесами суспільного життя [28].

1. Підсистему "об'єкта туризму" утворюють такі складові:

1. Підсистема "туристичні ресурси", до якої належать такі елементи:

- природні ресурси (географічне положення, клімат, рельєф, рослинний та тваринний світи, наявність річок, озер, лікувальних вод, грязей тощо);
- історико-культурні ресурси (культура, традиції мови, ментальність, гостинність, звичаї, пам'ятки архітектури, музеї тощо);
- соціально-економічні туристичні ресурси (економіко-географічне положення, транспортна доступність території, рівень її економічного розвитку).

2. Підсистема «загальна інфраструктура» утворена сукупністю елементів суспільного користування, які дають можливість здійснювати економічну та суспільну діяльність. Сюди входять: транспорт; комунальне господарство (дороги, водопостачання, каналізація тощо); інформаційне забезпечення; система харчування; система розваг.

Ці складові утворюють базову інфраструктуру, рівень розвитку якої значною мірою впливає не лише на стан всієї системи туризму, але й є провідним фактором піднесення соціально-економічного життя.

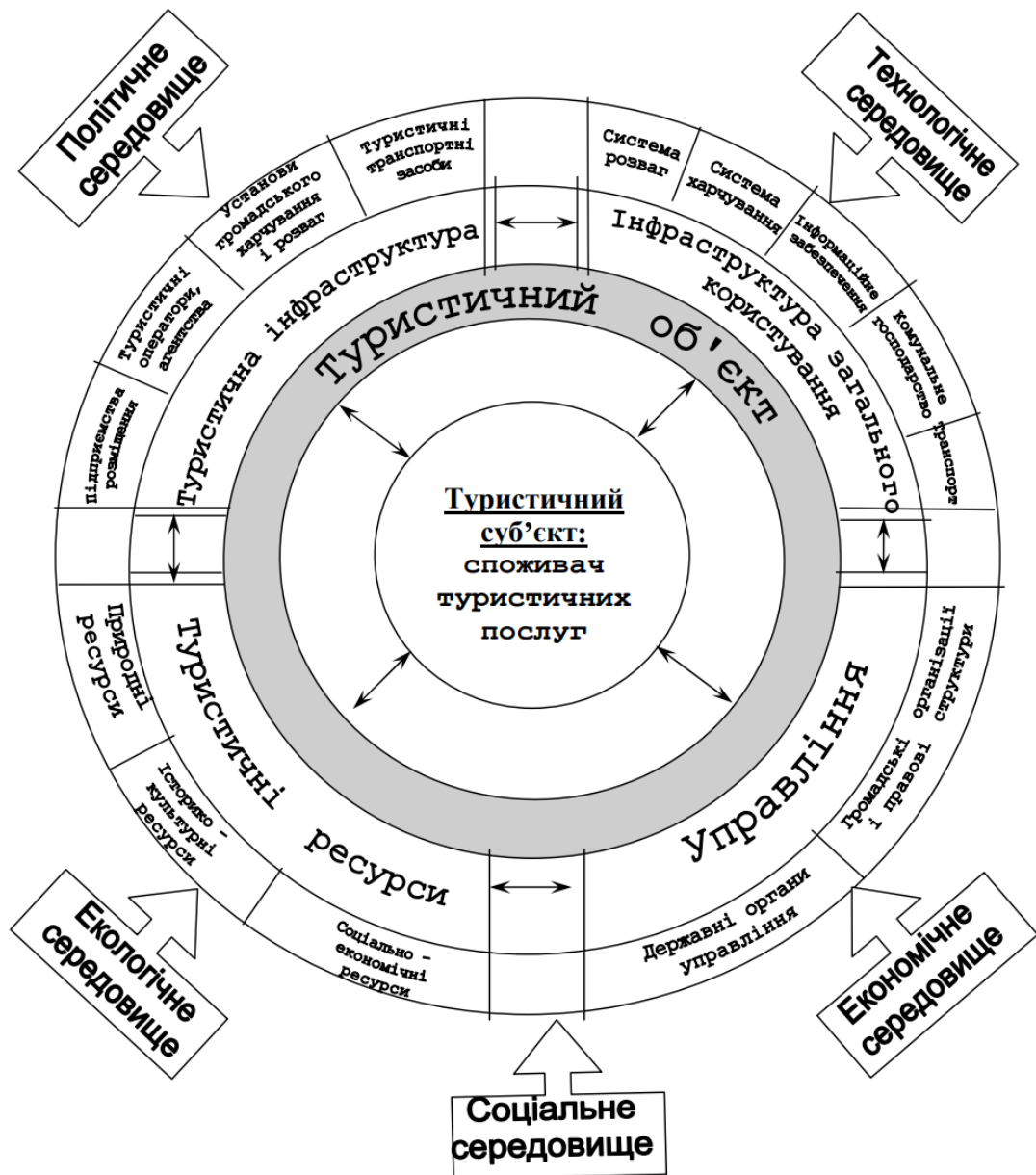

Рис. 1.2. Графічна модель структура національної туристичної системи
Джерело: [28]

Відсутність або незадовільний стан будь-якого з елементів підсистеми, що розглядається, істотно зменшить потенційну привабливість туристичної території для потенційних клієнтів [13].

3. Підсистему «туристична інфраструктура» утворюють такі елементи:

- установи з розміщення туристів (готелі, пансіони, квартири, мотелі, бази, кемпінги);

- туристичні оператори (підприємства, що займаються створенням пакетів туристичних подорожей);
- туристичні агентства (підприємства, що збувають продукцію туроператорів та окремих виробників первинних туристичних послуг);
- установи громадського харчування та розваг, якщо вони є невід'ємною частиною підприємств розміщення туристів, а також ті, які переважно орієнтовані на обслуговування туристів;
- туристичні транспортні засоби (підйомники, туристичні поїзди тощо).

Елементи туристичної інфраструктури забезпечують перебування туристів у певній місцевості та ознайомлення з її багатством і неповторністю. Їх стан та розвиток визначається рівнем розвитку туристичної галузі. У свою чергу, рівень розвитку цієї галузі залежить від державної політики з питань власності, підприємництва, оподаткування, а також від існуючого попиту та кон'юнктури ринку. Крім вищезгаданих, до підприємств туристичної галузі належать також підприємства з випуску місцевих путівників та карт, страхові, інформаційні та рекламні агентства, підприємства з випуску товарів туристичного попиту, підприємства роздрібної торгівлі з продажу товарів туристичного попиту. Наявність тісного зв'язку між виробником і клієнтом у сфері послуг підвищує роль міжособового спілкування під час обслуговування. Тому в туристичній галузі важливу роль відіграватимуть кваліфікація та особисті якості персоналу, який повинен бути підготовленим до контакту з туристом. У збуті послуг вимагається більше особистої участі для взаємодії з клієнтом та отримання від нього інформації, ніж це необхідно при реалізації товарів. Персонал, його підготовка відіграють важливу роль у рівні сервісу. Власне, рівень сервісу є визначальним як у функціонуванні підсистеми «інфраструктура загального користування», так і підсистеми «туристична інфраструктура» та «управління».

4. Підсистема «Управління» представлена організаційними структурами, що здійснюють координацію та управління туристичними процесами, формують програми розвитку туризму, реалізують конкретні

рекламні та маркетингові заходи на певній території. Дана підсистема є важливою ланкою у функціонуванні цілої туристичної системи [13].

Такі загальні теоретичні положення покладені в основу дослідження конкретного об'єкта – національної туристичної системи Польщі.

1.3. Методи дослідження

Внутрішній зміст, структура, певні властивості, які зумовлюють відповідну специфіку методів його дослідження. Застосування тих чи інших методів має бути спрямоване на розкриття сутності об'єкта як певної системи, пояснення механізму її функціонування, виявлення істотних зв'язків та співвідношень між елементами та еволюцію цієї системи [7].

Методика дослідження – це система правил використання методів, прийомів та способів для проведення будь-якого дослідження.

Проблематику структурно-динамічного аналізу туристичної системи розглядатимемо з позиції системного підходу. Процеси чи явища, які відбуваються в туристичній індустрії, завжди системні. Специфіка системи не вичерпується особливостями складових елементів, а пов'язана, насамперед, з характером їх взаємодії між собою.

Дослідження структурно-динамічного аналізу туристичної системи включає три взаємопов'язані етапи. На кожному з етапів використовуються різні принципи та методи дослідження для досягнення поставлених завдань.

Підготовчий етап полягає у зборі інформації, опрацюванні потрібної літератури, статистичному узагальненні та зведенні інформації у таблиці. На даному етапі використовуватимуться такі методи, як літературний, метод систематизації інформації та метод періодизації [6].

На першому етапі слід дослідити фактори формування і розвитку туризму. Для цього необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати політичні передумови розвитку туризму в країні, оцінити вплив соціально-економічних чинників на розвиток туризму, зокрема, дослідити галузеву структуру

господарства, видову структуру експорту та імпорту, а також проаналізувати історико-культурну спадщину, визначити існуючий рівень розвитку соціальної інфраструктури країни.

Для цього слід використати метод аналізу. Аналіз (гр. - розклад, розбір, розчленування) – логічний прийом, метод дослідження, який полягає в тому, що досліджуваний об'єкт уявно або практично розчленовується на складові елементи (ознаки, властивості, структурні частини), кожний з яких відтак досліджується окремо як частина системи [6]. Цей метод дослідження включає в себе вивчення предмета за допомогою мисленого або практичного розчленування його на складові елементи, таким чином краще буде дослідити фактори, що впливають на розвиток туризму. Використовуватиметься метод узагальнення, адже структурно-динамічний аналіз туристичної системи є складовою частиною туристичної індустрії країни в цілому.

Статистичний метод, використовуватиметься для аналізу динаміки економічних показників країни. Також статистичним методом послуговуються для аналізу соціологічних опитувань, що дає змогу методом порівняння виявити відмінності однієї соціокультурної системи від іншої. Результати таких досліджень – дуже важливий засіб обґрунтування розвитку туризму, активного відпочинку [7].

Другий етап полягатиме у дослідженні сучасного стану розвитку туризму країни на регіональному рівні. Завдання цього етапу полягає у дослідженні становлення та сучасного рівня розвитку туризму, його видової та регіональної структури.

Для цього використовуватимуться такі методи дослідження як, порівняльно-географічний метод та метод індексів. Порівняльно-географічний метод допомагає більш повно оцінити і описати відмінності і подібності географічних об'єктів. Адже все в цьому світі підлягає порівнянню: менше або більше, повільніше або швидше, нижче або вище і так далі. Цей метод дозволяє складати класифікації географічних об'єктів і прогнозувати їх зміни [4]. Також слід використати графічний метод, картографічний метод,

зокрема способи картограми та картодіаграми. За допомогою графічного методу секторної діаграми можна буде показати зображення структури туризму країни.

На третьому етапі досліджуватимуться проблеми і перспективи розвитку національної туристичної системи. Для цього слід використати принцип єдності історичного та логічного. Він передбачає врахування історії розвитку об'єкта (процесу), його сучасного стану та перспектив подальшого розвитку, єдності історичного і логічного історичне «простежуються» процес становлення і розвитку об'єкта, а логічне забезпечує теоретичне відтворення розвивається об'єкта у всіх його закономірних зв'язках і відносинах; та синтетичний метод дослідження. Тут застосовується синтез – спосіб проведення дослідження, узагальнюючи знання про особливості, властивості та взаємозв'язки елементів явища. Синтетичний метод передбачає застосування таких методичних прийомів як узагальнення (визначення загальних ознак і властивостей явищ) та екстраполяція (формує наукові уявлення про об'єкт дослідження в майбутньому).

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ

2.1. Оцінка чинників формування і функціонування.

Республіка Польща - держава в Східній Європі. Територія країни 312,7 тис. кв. км, 68-я в світі і дев'ята в Європі. Чисельність населення - 38 млн. чоловік (33-я в світі). Країна розділена на 16 воєводств, які в свою чергу діляться на повіти (округи) та гміни (волості). Столиця Польщі – Варшава.

Якщо сформувати систему фізико-географічних макрорегіонів у вигляді, то в Польщі можна виділити такі типи географічного ландшафту: низовинні ландшафти; приморські і младальодовикові (озерні), старольодовикові (польської низовини); ландшафти піднесеності; гірські ландшафти [29, с. 72]. Відповідно систему фізико-географічних макрорегіонів Польщі можна представити таким чином:

- Балтика і Помор'я;
- Сувалки і Мазури;
- Велика Польща і Любуська земля;
- Мазовше;
- Центральний макрорегіон;
- Свентокшисько-Любельській;
- Нижня Сілезія і Опольська земля;
- Західна Мала Польща;
- Східна Мала Польща;
- Катовіцьке воєводство.

Якщо порівняти фізико-географічний поділ країни і поділ на макрорегіони, то виявиться, що північний туристичний макрорегіон – це область приморських низовин, частково озерний край; до центрально-східного макрорегіону належать області озер, розділені водними шляхами (Вісла, Варта

і Нотець), долинами і терасами з горбами; південно-східна частина – це область старольодовикових низовин; озера належать до північної частини; південно-західний регіон – це здебільшого область піднесенень і гір, а до південно-східного макрорегіону можна віднести область піднесенень, відокремлену улоговиною від зони гір.

До поділу на туристичні макрорегіони згідно з типами ландшафту можна додати поділ за існуючими в Польщі кліматичними регіонами:

- північний макрорегіон – це кліматична область приморського регіону, тривалість зими в якому становить від 60 до 100 днів;
- центральньо-західний макрорегіон – це область великопольсько-сілезького кліматичного регіону, тривалість зими в якому становить від 50 до 80 днів;
- центральньо-східний макрорегіон включає територію майже двох кліматичних регіонів: мазовецько-підляського, тривалість зими в якому становить 90-120 днів, і мазурського (тривалість зими – 100-120 днів);
- південно-західний макрорегіон наполовину складається зі судетського кліматичного регіону, де зима триває 60-120 днів, а наполовину – з великопольсько-сілезького регіону (тривалість зими 50-80 днів);
- – 80-100 днів, окрім регіону Свентокшиських гір, де зима триває понад 100 днів), Любельський, тривалість зими в якому становить 90-110 днів, підкарпатський (зима триває 70-80 днів) і сандомирський, де зима триває впродовж такого ж часу, як і в Любельському регіоні.

Підсумовуючи вищенаведене, варто відмітити, що центральньо-західний макрорегіон має найбільш сприятливі умови для літнього відпочинку, оскільки зима тут триває близько 50 днів, значно менше порівняно зі східними областями, на місяць довше триває вегетаційний період, вода в озерах на декілька градусів тепліша. На другому місці за цією класифікацією перебуває південно-західний макрорегіон, за ним – північний, південно-східний, і замикає ряд центральньо-східний макрорегіон з найкоротшою тривалістю літа.

Перехідність клімату Польщі полягає у майже двомісячній різниці в тривалості зими і літа (50 днів) між західною і східною Польщею на користь першої. Така відмінність може стати дуже істотним чинником у процесі туристичного освоєння регіонів [29, с. 31].

Рис. 2.1. Адміністративний поділ Польщі

Виникають додаткові транспортні проблеми в сезонні періоди. Крім посиленого пасажирського руху, зростають і товарні перевезення. Ці проблеми можуть розв'язуватися шляхом розвитку всякого роду підсобних

Для регіонів, де сфера туризму є малорозвиненою, тобто для так званих потенційних туристичних регіонів розробка туристичної інфраструктури є непростю справою. Досвід вчить, що чим вищий рівень розвитку регіону, тим крупномасштабніші і різноманітніші інші напрями його економіки, тим більша вірогідність того, що розвиток туризму матиме позитивний характер.

Важливим чинником, що впливає на розвиток сфери туризму в регіонах, є також рівень пропускної спроможності кордонів. Рівень пропускної спроможності на окремих ділянках польського кордону дуже різняться. За статистикою, один пункт перетину кордону (за винятком морських та повітряних) припадає у Польщі на близько 16 км наземного кордону, однак треба брати до уваги, що один загальнодоступний перехід є що 30 км. Якщо до цього показника поставитися як до спрощеної міри пропускної здатності державного кордону, то найбільша пропускна здатність є на кордоні з Німеччиною – один загальнодоступний перехід розташований тут через кожні 15 км. Відносно добрий показник характеризує польсько – чеський кордон (один пункт перетину кордону припадає на кожні 25 км). Найменшу пропускну здатність має східний та північно–східний польський кордон. Показники на окремих його ділянках становлять відповідно: з Литвою – 34 км, з Росією – 35 км, з Білоруссю – 38 км, з Україною – 53 км.

У прикордонні є екологічно сприятливі території з в привабливими краєвидами. До них належать національні парки. Такі місцевості відіграють важливу роль у Європейській Екомережі «ПРИРОДА 2000». Це 46 Територій Особливого Захисту [27].

Для території, про які йдеться, характерне велике різноманіття – від низин до гір: Підляська Низина, Мазовецька Низина, Білоруське Погір'я, Полісея (низина між Бугом та Прип'яттю – одна з найбільших у Європі підмоклик територій), Волинсько-Подільська височина на кордоні Західної України та Східної Польщі, Розточчя, Східні Бескиди (гірський ланцюг, що входить до складу Східних Карпат).

Головні ріки на території спільної програми – Прип'ять, Німан, Буг, Двіна, Вілія, Дністер, а головні канали – Августовський, Вепш - Кшна, Дніпро – Буг, Дніпро – Вісла через Піну (притока Прип'яті) і Мухавець (притока Бугу).

Розташування прикордонного району позитивно впливає на розвиток туризму також з огляду на цінні пам'ятки архітектури, такі як:

- палаци, замки і сади (наприклад, замок Браніцьких у Білостоку, палац Замойських у Козлувці, замок Потоцьких у Ланьцуті, замок Красіцьких у Красічині, замок Любомирських у Сандомирському Баранові, замок Любомирських та літній палац у Жешові, палац Чарториських у Сеняві, маєток Огінських у Заліссі, замок Сапегів у Гольшанах, замок у Ліді, замок у Новогрудку, музей-садиба Міцкевича у Заоссю, замок Мір (внесений до Списоку світової культурної та природної спадщини ЮНЕСКО), палац у Несвежі, Біла Вежа у Кам'янці, яка дала назву заповідникові);

- міські комплекси (наприклад, Казімеж Дольни, Замость (внесений до Списоку світової культурної та природної спадщини ЮНЕСКО), пам'ятний Кобринь, Львів (внесений до Списку світової культурної та природної спадщини ЮНЕСКО), Гродно, Брестська Фортеця);

- сакральна архітектура (наприклад, монастирі у Боцьках, Тикоціні, каплиця Св. Трійці у Люблінському Замку (внесена до Списоку світової культурної та природної спадщини ЮНЕСКО), костели у Пулавах, Ломжі, Слонімі, костел бернардинів у Бресті, Перемишлі, православні церкви у Білостоку, Селянувці, Гайнувці, Влодаві, костел у Гродно, костел св. Миколая у Львові, П'ятницька Церква, церква св. Юра у Дрогобичі, церква Вознесіння Господнього та Василівська у Володимирі Волинському, церква св. Миколая в Горянах, синагоги у Риманові і Ланьцуті, єдині у Польщі татарські мечеті у Богоніках і Крушинянах, кафедральний собор у Новогрудку, костел - фортеця у Синковичах, монастир у Жировичах);

- інженерні будівлі: Августівський канал, запруда на Соліні;

- сільська дерев'яна архітектура: Шлях дерев'яної архітектури – Тшесьцянка, Гривалд.

Культурна спадщина цієї території – це також пам'ятки та місця, пов'язані із татарською, вірменською та єврейською культурою. Тут розташовано багато дерев'яних храмів, пам'ятних міст і сіл, археологічних пам'яток, дерев'яних домів, пам'ятних цвинтарів та мавзолеїв (Треблінка, Майданек (район Любліна), Собібур). Це місця, де під час Другої світової війни гітлерівські окупанти утворили концентраційні табори та табори смерті.

На польсько–білорусько–українському прикордонні розташовані природні багатства, що сприяють розвиткові курортів. З точки зору локалізації курортів найцінніше – це наявність в одному місці оздоровчих засобів (води із лікувальними властивостями, грязьових ванн), а також клімат й оточення, що сприяє одужанню, неуразжене природне середовища. Найвідоміші курорти – Августув, Супрасль, Наленчув, Шчавніца, Риманув Здруй, Івоніч Здруй, Горинец, Брест, Біле Озеро .

До туристичних центрів, які мають міжнародне значення, належать: Августув, розташований неподалік Сувальсько–Августівського та Мазурського Приозер'я; Гродно – поблизу північних територій відпочинку; Білосток – неподалік Книшинської Пущі, Нарвіньського Національного Парку та Бебжанського Національного Парку; Замость (внесений до Списку світової культурної та природної спадщини ЮНЕСКО); Влодава; Казімеж Дольни; Брест, розташований поблизу регіону Буг та Біловезької Пущі [27].

Польща славиться наявністю великої кількості культурних та історичних пам'яток, частина яких перебуває під охороною ЮНЕСКО. Любителів активного відпочинку залучають якість і різноманітність його видів: гірськолижний спорт, вітрильний спорт, віндсерфінг, гольф, теніс, риболовля, кінний спорт. Також у Польщі можна зробити цікаві екскурсії по узбережжю Балтійського моря, поєднуючи його з пляжним відпочинком, і прогулянки по національним паркам Польщі [11].

Таким чином, розвитку туризму в країні сприяють такі чинники:

- членство Польщі в ЄС, внаслідок чого відбулося відкриття кордонів по відношенню до країн-членів ЄС, розвиток економічних відносин між країнами, зростання ділової активності і кількості ділових поїздок;

- вигідне географічне положення в центрі Європи;

- висока якість туристичних послуг;

- високорозвинена інфраструктура туризму, в тому числі широкі можливості для проведення конференцій і різних конгресів у великих містах (Варшаві, Кракові, Познані, Гданську, Вроклаве та ін), а також у музеях і місцях, що становлять історичну цінність.

2.2. Компонентна структура туристичної системи

Компонентна структура представлена галузями туристичного процесу, які стосовно Польщі мають такий вигляд:

1. Екскурсійно-пізнавальний туризм.
2. Гірськолижний туризм.
3. Лікувально-оздоровчий туризм.
4. Активний відпочинок (риболовля, кінні прогулянки, полювання, альпінізм та інші активні види діяльності).
5. Діловий туризм.
6. Екологічний туризм.
7. Пляжний туризм.
8. Релігійний туризм (паломницький туризм - відвідування святинь православ'я і католицизму на території цієї країни).

Екскурсійно-пізнавальний туризм є одним з найпопулярніших напрямків у Польщі. Багате історичне і культурне надбання довгий час приваблює мандрівників до Польщі. Залежно від місця прибуття в екскурсійну програму включаються різні міста.

Найпопулярніші туристичні програми починаються в Варшаві, а далі, з переїздом, до Кракова і оглядом об'єктів Млопольського регіону, а саме

солоних копалень Велички і міста Ченстохова. Пропонуються тури в Гданськ, Сопот і Гдиню з заїздом в замок Мальборк.

Варто зазначити, що Польща часто є транзитною країною для автобусних турів до Західної Європи і Чехію. У цьому випадку крім Варшави і Кракова туристи відвідують Познань по дорозі в Берлін, і Вроцлав по шляху до Праги і Дрезден. Так само з'являються нові напрямки автобусних турів, одним з яких є Польща - Данія. По дорозі в Данію оглядаються пам'ятки Варшави, Торуні і Колобжега [35].

Головними центрами екскурсійного туризму є: столиця Польщі Варшава, Краків, Величка, Познань, Вроцлав, Гданськ, Гдиня, Торунь, Сопот, Колобжег і Ченстохова. Відмінною рисою великих міст Польщі, є те, що багато з них колишні королівські резиденції, і пам'ятники в них розташовуються на одній прямій, так званому Королівському тракту, який з'єднував міську резиденцію монарха з приміською.

Варшава - столиця і найбільш населене місто Польщі, розташована в Мазовецькому воєводстві. Більшість історичних пам'яток столиці розташоване вздовж, Королівського тракту, що починається в Старому Місті, що проходить повз Королівський замок і закінчується в парку Лазенки. Старе Місто внесене до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Уваги заслуговує Ринкова площа Старого міста, оточена кам'яними будинками, королівський замок, варшавський Барбакан (сторожова стіна), готичний кафедральний собор. Св. Яна. Уздовж Королівського тракту розташовані костели і палаци, в храмі св. Хреста, в головному нефі зберігатися урна з серцем Фредеріка Шопена. У Варшаві знаходяться два палацово-паркових комплекси: Королівські Лазенки - літня резиденція останнього короля Польщі і бароковий Вілянув-резиденція Яна III Собеського. У центрі міста розташовано найвищу будівлю в столиці - палац культури і науки, на тридцятому поверсі якого знаходиться оглядовий майданчик [15].

Краків, столиця Малопольського воєводства, отримав почесне звання європейського міста культури - це місто яке найохочіше відвідують туристи.

Значення міста визначається не тільки багатовіковим історичною спадщиною, але також ініціативою і творчою працею жителів [15].

Центр Кракова в 1978 році був внесений в список світової культурної спадщини ЮНЕСКО. Краківська ринкова площа - це найбільша ринкова площа середньовічної Європи в її центрі розташувалося будівля Сукенніц з аркадами, увінчана маскаронами. Це колишні торгові ряди, історія яких сягає 12-13 століть. Неподалік від Сукенніц височить базиліка св. Діви Марії з вівтарем роботи Віта Стоша. На одній з дзвіниць костелу щогодини виконується «хейнал», що нагадує про нашествя татар в 13 столітті. Над ринковою площею височить вежа ратуші, в підземеллях якої знаходяться середньовічні місця тортур. Кам'яні будинки громадян вдень і вночі приваблюють туристів своєю архітектурою, а також магазинами та кафе з оригінальними інтер'єрами [15].

У Кракова свій королівський шлях, який починається з площі Матейко, проходить уздовж Барбакана, Ринкової площі і закінчується на Вавельському пагорбі. Барбакан - середньовічна міська фортеця, одна з трьох збережених в Європі. Вавель - королівський замок, де проходили коронації польських королів. Так само цікавий Казімеж, який раніше був окремим містом, а зараз це один з найбільш красивих районів Кракова. Цей район - місце, де знаходяться пам'ятники польської та єврейської культур [15].

Величка - маленьке місто поблизу Кракова, в якому розташовуються соляні копальні, внесені до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Це одне з старих діючих підприємств у світі, яке працює з 13 століття. Підземний туристський маршрут, довжиною 3,5 км, веде в світ соляних коридорів, камер з унікальними скульптурами. Особливий інтерес представляє каплиця св. Кінги, висічена з моноліту солі на глибині 101 м. У шахті так само влаштований санаторій [15].

Вроцлав - центр Ніжнеселезского воеводства. Він розкинувся в центрі Селезський низовини, де протікає по широкій долині річка Одра розділяється на кілька рукавів і утворює 12 островів. Як місто з тисячолітньою історією

Вроцлав пишається прекрасними історичними пам'ятками всіх епох. Зазвичай туристи починають відвідини міста з Ринкової площі, яка є центром міста. Тут цікаві костел св. Марії Магдалини, з романським порталом, костел св. Єлизавети, місце поховання патриціїв, Університетський костел, де цікаві фрески, а також сам університет Вроцлава, побудований в стилі бароко. Туристський маршрут проходить також по островам Піщаному і Тумському, де розташовані готичні костели, в тому числі одна з візитних карток міста - Кафедральний собор [15]. Також у Вроцлаві знаходиться Зал сторіччя, включений в список ЮНЕСКО. Зал Сторіччя зіграв ключову роль у розвитку будівництва з бетону. Поєднуючи в собі піонерські інженерні та архітектурні рішення, він з'явився зразком для зведення пізніших залізобетонних споруд [31].

Познань - столиця Великопольського воєводства. Стара Ринкова площа - це туристський центр міста з архітектурними пам'ятками та музеями. В центрі Ринкової площі розташовується міська ратуша, побудована в епоху відродження, в якій розташований музей історії міста, поруч з ним музей музичних інструментів. Щодня, опівдні, на башні ратуші двоє металевих козлики буцаються рогами - це постійний пункт всіх екскурсійних програм. Ринкова площа оточена старими будинками, костьолами і палацами. Поруч з ринковою площею знаходиться королівський замок Пшемислава II, останнього польського монарха, який правив з Познані. У передмістях Познані розташований палац в Рогалін, побудований в стилі класицизму [15].

Гданськ - центр Поморського воєводства, розташований на балтійському узбережжі. Основні пам'ятки міста зосереджені в районі Королівського шляху - вулиці Длуги і Длуги Тарг, де знаходяться багато прикрашені кам'яні будинки і історичні архітектурні споруди. У готичній ратуші Гданська знаходиться музей історії міста. Двір Артуса - споруда 15 століття, в минулі часи служив місцем зустрічі міської знаті, а тепер архітектурна перлина міста. Перед ним знаходиться фонтан Нептуна, який є символом Гданська і

місцем зустрічі городян. Так само цікаві костели, серед яких найбільший славний - храм Діви Марії, який є одним з найбільших цегляних храмів. Передмістям Гданська є місто Олива, де туристи зазвичай оглядають кафедральний собор зі старим органом і парк Міцкевича [10].

Гдиня розташована в Поморському воєводстві, розташована приблизно в 8 км на північний захід від Гданська. Туристський центр міста - сквер Костюшко і південний мовляв, у якого причалів судна-музеї: парусник «Дар Поможа» і військовий корабель «Блискавіца», один з найстаріших у світі ескадронних міноносців. У молу розташований океанічний музей і морський акваріум з сотнями представниками морської флори і фауни [15].

Мальборк - найбільший середньовічний замок в Європі, колишня резиденція великого тевтонського магістра. Замок оточений кріпосними стінами з вежами і воротами. Палац великого магістра - найбільше досягнення пізньоготичного стилю. В даний час в замку розташований музей. Об'єкт знаходиться під охороною ЮНЕСКО [15].

Торунь - центр Куяви-Поморського воєводства. У місті, розташованому по обох берегах річки Вісли, знаходиться найбільша кількість готичних архітектурних споруд в Польщі. Комплекс Старого міста з оригінальним планом забудови занесений до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Пам'ятки міста - ратуша з оглядовою вежею, пам'ятник і будинок музей уродженця Торуні - Миколи Коперника, готичні храми, міські стіни і ворота, руїни замку хрестоносців, крива башта, планетарій та етнографічний музей-заповідник [15].

До цього виду туризму можна віднести однотипність програм і вузький ряд міст в них включених. Якщо порівнювати тури до Польщі з Україною, то їх програми різноманітніше і включають більш широкий перелік міст, наприклад Хелм, Замосць, Люблін, Красічин, Жешув, Ойцов, Пщина та інші міста з історичною спадщиною, частина якого включено в список ЮНЕСКО, а частина претендує на включення [15].

Гірськолижний туризм. У Польщі є всі умови для гірськолижного спорту - південь країни обрамляє пояс з гірських масивів, у тому числі і найвищі гори альпійського типу - Татри. З кожним сезоном технічний рівень оснащеності польських курортів зростає. У гірських лиж в Польщі є дві незаперечні переваги: ціна і легке візове оформлення.

Закопане - найпопулярніший гірськолижний курорт, так звана «зимова столиця» Польщі. Він розташований на півдні Польщі, біля підніжжя Татр, в 100 км від Кракова. Закопане - найбільш високогірне місто Польщі (750 - 1100 м над рівнем моря) з мальовничим видом на гори [14].

Закопане - найбільший центр зимових видів спорту. Тут проводяться лижні змагання міжнародного значення. Лижний сезон тут триває з листопада по квітень. Заняття гірськими лижами в Закопане підійдуть і новачкам, тільки освоюють гірські лижі, і тим, хто катається упевнено; і професіоналам-гірськолижникам, що шукають екстремальні розваги. На висотах від 850 до 1120 м створено більше 60 км прекрасно підготовлених лижних трас різної складності. До послуг гірськолижників - численні підйомники, а також інструктори, які на місці допоможуть опанувати технікою катання [14].

Оздоровчий і гірськолижний курорт *Криниці* - «перлина польських курортів» знаходиться на півдні Польщі, в Західних Карпатах на висоті 600 м над рівнем моря в оточенні хвойних лісів. Гірська система Бескиди, де знаходиться курорт, славиться великою кількістю снігу і тривалістю сніжного покриву [14].

Криниця - великий центр зимових видів спорту: гірських і бігових лиж, сноубордингу, проте навіть в розпал гірськолижного сезону тут не так багатолюдно, як це буває в Закопане. Гірські лижі в Криниці - це траси різного ступеня складності, хороша інфраструктура, що включає прокат устаткування і спорядження, лижну школу, бари і ресторани. У Криниці знаходиться діючий круглий рік саночна тор санкострада.

Щирк - другий за популярністю (після Закопане) гірськолижний курорт Польщі, так звана «зимова столиця Бескид». Щирк є тренувальною базою

олімпійської збірної Польщі з гірських лиж. Гірські лижі в Щирке - це найбільша кількість підйомників в Польщі (понад 30), більшістю з яких можна користуватися, не знімаючи лиж. Це 4 трампліни і більше 60 км трас різної складності, з яких 10 км освітлені і покриваються штучним снігом. В Щирке знаходиться найдовша в Польщі траса (більше 5 км), яка дає можливість спуску протягом півгодини. Тут є санна доріжка і траси для сноуборда, каток. Особливістю курорту є Скірінг - їзда на лижах на кінній тязі. Сезон в Щирк е з грудня до квітня [14].

Шклярська Поремба - один з кращих гірськолижних курортів в Європі, розташований на південному заході Польщі, біля підніжжя гори Шреніца (1362 м), на висоті від 440 до 886 м над рівнем моря на самому кордоні з Чехією та Німеччиною [14].

Гірські лижі в Шклярській Порембі - це 20 км гірськолижних трас, кілька десятків підйомників і 100 км бігових лижних трас. Всі траси обладнані пристроями для штучного снігу, що гарантує хороші умови для заняття гірськолижним спортом з листопада по квітень [14].

В Шклярській Порембі добре розвинена гірськолижна інфраструктура - прокат спорядження, лижні школи, інструктори, кафе. Поряд з Ареною знаходиться один з найкращих в Європі центр бігових лиж - Якушіце [14].

Одним з недоліків є незручність доставки туристів, бо вона здійснюється чартерним потягом до Кракова, або літаком з пересадкою у Варшаві.

Лікувально-оздоровчий туризм. Вишеградська четвірка (" V4 ") - це неофіційна назва об'єднання чотирьох центрально - європейських країн: Чеської республіки, Угорської республіки, Республіки Польщі та Словацька Республіка. Спочатку об'єднання називалося Вишеградської трійкою, однак після розпаду Чехословаччини на дві самостійні держави в 1993 році, назву було змінено [35].

The European Quartet - One Melody (Європейський квартет - Одна мелодія) під цим слоганом, починаючи з 2004 року, продовжується багатопланове співробітництво Чехії, Польщі, Словаччини та Угорщини, спрямоване на

популяризацію туристичних пропозицій свого регіону. Цікаво те, що історичні шляхи країн "Вишеградської четвірки" тісно переплетені, але кожна з них унікальна по-своєму. Мабуть, головна особливість, яка приваблює гостей в ці держави - якісний оздоровчий туризм. При цьому всі країни не представляють конкуренції один для одного в цій галузі, так як різні кліматичні умови зумовлюють лікування різних типів захворювань, і відповідно, свій туристичний контингент [35].

Більше 40 затишних і стильних курортів Польщі розташовані в тихих, екологічно чистих регіонах країни з багатими природними запасами природного цілющого сировини і сприятливим кліматом. Тут можна швидко відновити сили і душевну рівновагу [32].

Кудова-Здруй, Душники-Здруй, Поляниця-Здруй, Криниця-Здруй, Аугустув-Здруй, Сопот - відомі курортні міста, розкидані по всій Польщі. Багато курорти спеціалізуються в лікуванні та профілактиці певного типу захворювань. Наленчув спеціалізується в області кардіології, в Констанцін лікують захворювання нервової системи, Лендек-Здруй і Полчин-Здруй допомагають виліковувати жіночі хвороби, Рабка-Здруй піклуватися про здоров'я дітей. Є оздоровчі курорти широкого профілю, наприклад, Бусько-Здруй або Колобжег на Балтійському морі, що виконує функцію величезного природного інгалятора [35].

Кліматотерапія, бальнеотерапія, таласотерапія - тільки деякі з величезного числа методів лікування на польських курортах. В Цехоцінек, прогулюючись по квітучим алеях, можна подихати цілющим солоним повітрям, що виходить від найбільших в Європі солеварень. В Лендек-Здруй пропонують перлинні ванни в казкових інтер'єрах старовинного санаторію. В Івонич-Здруй для лікування використовується мінеральна вода відомого джерела "Белкотка", в Голдапі - грязьові компреси [35]. Польські курорти приваблюють туристів помірними цінами на відмінне обслуговування.

Активний відпочинок. Кліматичні та природні умови Польщі підходять для цілорічних занять різними видами спорту. Гірські екскурсії та сходження,

водний і лижний спорт, кінний спорт і велотуризм - тільки невеликий перелік з величезного числа видів активного відпочинку.

Велосипедні прогулянки стають у Польщі все більш популярною формою відпочинку. У багатьох місцевостях є мережа велодоріжок, що з'єднують місцеві природні та історичні пам'ятки. Найчастіше подібна мережа створюється за допомогою фірм, які займаються велопрокатом [35].

По багатьох річках і озерах Польщі проходять байдаркові маршрути. Кращі маршрути Вармії, Мазур та Сувальщини прокладені по річках: Крутиня, Чарна-Ханьча, Дрвенце і озеру Роспуда. Найпривабливіші маршрути на кашубським і Дравсько поозер'ях простяглися по річках Брда, ВДА і Драва. Неспішні, спокійні маршрути по більшості річок тривають близько 10-12 днів [35].

У Польщі багато чудових місць для риболовлі, багатих різноманітними видами риби (більше 20 видів). У річках водяться форель і лососі, в озерах і річках - щуки, судаки, соми і вугри. Особливо багаті на рибу озера і річки на півночі Польщі. На узбережжі Балтики найбільше риби в гирлах невеликих річок. Рибалити можна на водосховищах, наприклад на Зегжинське, під Варшавою, Сулеевском, що недалеко від Лодзі, на Солінському водосховищі в Бещадах і на багатьох інших. На Мазурських озерах популярна зимова підлідна рибалка [35].

Польща - лісовий край з багатими, старовинними традиціями мисливського промислу й аматорського полювання. Найбільш поширені в Польщі промислові тварини і птахи: зайці, кабани, козулі, олені, лисиці, качки, куріпки та фазани. На північному сході Польщі (Мазури, Сувальщина, Підляшся) розташовані найбагатші дичиною території. Ще один популярний мисливський регіон - це Бещади [35].

Північ Польщі - край незліченних озер, ідеальне місце для любителів парусного туризму. Туристичний сезон тут відкривається на початку травня і закривається в кінці вересня.

З відкриттям сезону яхтингу любителі парусного туризму прямують на Великі Мазурські Озера (Белдани, Снярдви, Негоцін, Мамри). До числа найбільш популярних центрів водного туризму належать міста Ручане-Ніда, Миколайки, Піш, Гіжицко і Венгожево. В Кашуба розташований один з найстаріших центрів парусного туризму у Польщі - в Хажікови поблизу міста Хойніце. Вітрильний спорт розвинений у гірських регіонах країни: на Солінське озері в Бещадах або Живецькі озері в Бескидах. Зимові прогулянки по льоду на буерах можуть бути цікавим продовженням річного парусного сезону [35].

Величезна кількість яхт-клубів в прибалтійських містах: Свіноуйсьце, Колобжег, Устка, Ястарня, Леба, Гдиня, Гданськ, Криниця-Морська свідчить про високий рівень розвитку морського яхтингу в цьому регіоні. Крім яхт-клубів численні фірми і приватні особи пропонують чартери на нові, доглянуті морські яхти. Сезон яхтингу на Балтиці триває з квітня по вересень [30].

У Польщі кінний спорт має старовинні традиції. З незліченної кількості кінноспортивних клубів і центрів 400 функціонують в рамках Польського кінноспортивного Союзу. Кінним спортом можна зайнятися в численних агротуристичних господарствах. Центри кінного спорту пропонують звичайні поїздки верхи або масові виїзди відпочиваючих, а також відпочинок в кінноспортивних таборах. Влітку тут можна покататися на бричці, взимку - на санях [35].

Розгалужена мережа туристичних маршрутів добре підготовлена для піших екскурсій в горах. Сезон триває практично цілий рік, однак, взимку частина маршрутів може бути непрохідною. Більшість маршрутів починається в центрі великих населених пунктів. Плануючи одноденні екскурсії в гори, важливо заздалегідь подбати про місця в готелі: в містах Закопане (Татри), Цісна або Ветліна (Бещади), Шклярська-Поремба або Карпач (Карконоші). При виборі місця для нічлігу в Бескидах заслуговують уваги міста Щирк, Вісла, Рабка, Щавніца або Криніца, в Свентокшиських горах -

міста Бодзентин або Нова-Слуп. Широкий вибір готельних послуг пропонують численні гірські агротуристичні господарства [35].

Для любителів далеких походів з рюкзаком або гірських рейдів створені три великі маршрута: Головний Судетський Маршрут (350 км.), Головний Бескидський Маршрут (500 км.), Головний Свентокшиський Маршрут (100 км.). Під час переходу за цими маршрутами ви побачите головні гірські ланцюги на території Польщі. Для відпочинку та ночівлі під час багатоденних походів до послуг туристів - мережа гірських притулків і т.зв.пастуших куренів або хаток для студентів (частина з яких відкрита тільки в літній сезон). До числа найвідоміших гірських притулків в Татрах належать: Мурованец, Морське Око-, в Долині П'яти Озер [35].

Діловий туризм. Польща є організатором багатьох відомих у всьому світі ярмаркових заходів. Найвідоміші міста, в яких організуються міжнародні ярмарки - Познань, Кельце і Варшава, саме тут збирається численна кількість відвідувачів.

Познанський Торговий центр є найвідомішим в Польщі виставковим центром і третім за величиною організатором ярмарків у всій Центрально-Східній частині Європи. У переліку найвідоміших міст, в яких організуються ярмарки, Познань займає 33 місце [34].

В Познані заходи, зазвичай, відбуваються заходи, що користуються міжнародним визнанням. Щороку в більш, ніж 60 ярмаркових заходах, організованих на території Познанських ярмаркових павільйонів, беруть участь понад 12 000 торгових представників, в тому числі близько 3 тисяч закордонних фірм з 60 країн світу [34].

Кельце - другий за величиною та значенням торговий центр в Польщі.

Варшава також є важливим торговим центром в силу того, що є столицею Польщі. Крім щорічних ярмаркових заходів тут організуються також більшість міжнародних конгресів і галузевих конференцій [34].

Діловий туризм включає відвідування конференцій, конгресів, конвенцій, ярмарків, виставок, а також короткочасні поїздки по роботі та ін

У Польщі діловий туризм є одним із пріоритетних та найбільш перспективних напрямків розвитку туризму. Останнім часом його все частіше називають "брендом польського туризму", що є досить обґрунтованим.

Діловий туризм приносить польській економіці щорічний дохід, що перевищує \$ 1 млрд, що становить близько 31,1% доходу всієї туристської галузі. На ділові поїздки припадає 24% від загального числа поїздок, що здійснюються туристами щорічно.

Згідно з даними Інституту Туризму Польщі, більше 4 млн туристів відвідують Польщу щорічно з діловими цілями, більше 3 млн - з метою відпочинку і огляду визначних пам'яток і менше 3 млн - з метою відвідання друзів та родичів [16].

Екологічний туризм в Польщі має сприятливі передумови у вигляді різних ландшафтних і національних парків, яких налічується всього 23, які займають 1 відсоток її території. Там можна знайти все: гори, море, озера, зустріти зубра або рухається дюну [16].

Найстаріший, майже 100-річний Біловезький національний парк займає частину незайманої пущі, де царюють величезні зубри і тут же живуть крихітні, що важать лише кілька грам мишки-землерийки - найдрібніші європейські ссавці. Парк знаменитий і деревами - рекордсменами по висоті і віком. Тут знаходиться дуб Ягелла (висота 39 м, обхват 550 см) відпочивав король по шляху до Грюнвальду [16].

Наймолодший - Національний парк Гирла Варти охоплює цінну охоронювану частину покритої водою рівнини поблизу місцевості Слоньск. Тут спостерігається понад 250 видів птахів, з яких 170 видів гніздяться на цій території, а решта зупиняються на відпочинок під час сезонних міграцій через континент.

Найбільший - Бебжанські національний парк майже повністю насичений водою річки Бебжа і пружних торфовищ. Самий маленький, мало не кишеньковий Ойцовського національний парк - це 12-кілометровий фрагмент

долини річки Прондник з безліччю вапнякових скель казкових форм різної величини, з печерами і старовинними п'ястівськими замками.

Кожен парк - своєрідний скарб рекордів. Однією із двох у світі пуцц, розташованих по сусідству з великою метрополією є Кампіноський національний парк поблизу Варшави (друга пуца знаходиться поруч зі столицею Нігерії). Річка Нарев, значна ділянка якої знаходиться на території однойменного національного парку - це одна з двох в світі річок з унікальним водним режимом. А Національний парк Столових гір охороняє єдині в Польщі плиткові гори з горизонтальним заляганням стародавніх пісковиків [16].

Пляжний туризм. Хоча пляжний відпочинок не є основним туристичним напрямком в Польщі, можливості для нього є. По узбережжю Балтики на 500 км простяглися піщані пляжі, в деяких місцях їх ширина досягає 40 м. Пейзаж курортів - це озера, острівці, гирла річок, затоки, піщані коси з дюнами, пагорби, обривистими уступами спускаються до моря. Морське повітря, насичене йодом, володіє цінними лікувальними властивостями, тому рекомендується побувати на узбережжі Балтики всім, хто страждає захворюваннями дихальних шляхів, причому не тільки влітку, а й взимку, на таких, наприклад, курортах як Колобжег і Свіноуйсьце [25].

Основні пляжні курорти Польщі - це Сопот, Колобжег, Свіноуйсьце, Леба, Ястжембя Гура, Устка, Криниця Морська [33].

Сопот - один з найпрестижніших курортів балтійського узбережжя. Тут цікаві найдовший в Європі півкілометровий мовляв, комфортабельний комплекс Північних ку Пален, знаменита Лісова опера, де проводиться Міжнародний фестиваль пісні, двокілометрова смуга Північного парку і головна вулиця міста - Бохатерув Монте-Кассіно [16].

Релігійний туризм. Польща є світовою дестинацією релігійного туризму. Вона приваблює як католиків, так і православних. Так само багато туристів, під час екскурсійних турів знайомляться з місцями духовного життя поляків.

Ченстохова - релігійна «столиця» Польщі, куди прибувають паломники та туристи з різних країн світу, які бажають побувати в монастирі ордену паулінів, центрі релігійного культу. У храмі монастиря зберігається чудотворна ікона Богоматері з немовлям, до якої щорічно прибувають мільйони прочан [16].

Кальварія-Забжидовска - ще один центр паломництва в Малопольщі. Храм ордену бернардинів, монастир та парк - місце паломництва, вони занесені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. У храмі монастиря знаходиться чудотворна ікона Кальварійської Богоматері. Кожен рік це місце відвідують близько мільйона паломників [16].

Ян Мканте, папський легат, під час свого візиту до Польщі сказав: «Якщо б не було Риму, то Краків був би Римом». Краків - крім екскурсійного, є і паломницьким центром Польщі. Немає в Європі іншого такого місця, де розташовувалося б стільки місць поховання святих. Паломницький маршрут називають - «краківський святий шлях», який включає в себе відвідування 15 соборів і поклоніння 27 поховань святих [16].

Тисячі православних відправляються щорічно в піше паломництво з міста Білостока в головну православну святиню Польщі - Марфо-Маріїнський монастир на Святій горі Грабарка. Ця гора - найвідоміше місце православного паломництва в Польщі. Традиція паломників - приносити з собою дерев'яні хрести, які уособлюють прохання про допомогу або подяку за почуту молитву. Тому Грабарку ще називають "Горою хрестів". Уже кілька років в церкві на Грабарці знаходиться копія чудотворної ікони Божої Матері, подарована грецькими ченцями [16].

2.3. Особливості організації та надання туристичних послуг.

У Польщі опрацює *Польська палата туризму* (ППТ), членами якої є найвідоміші туристичні, страхові, транспортні підприємства, торговельні, готельні корпорації, представники закладів розміщення, навчальні заклади

туристичного профілю, культурні та туристичні атракційні об'єкти тощо. Членство великих та відомих туристичних підприємств у ППТ сприяє захисту інтересів розвитку туристичної сфери та прав підприємців. Відмінністю діяльності ППТ, також є мережа регіональних відділень ППТ, розміщених в туристично привабливих містах зі значною концентрацією підприємств, які обслуговують туристів.

Існує також *Агенція розвитку туризму Польщі*, до функцій якої належать: туристичний аудит; проектування туристичних продуктів; розробка туристичних брендів; маркетингова комунікація тощо.

Функції просування та розвитку туризму на внутрішньому й закордонних ринках виконує *Польська туристична організація*, відмінністю діяльності якої є сформована мережа регіональних (в усіх воєводствах) та локальних відділень, а також Польських осередків туристичної інформації (ПОТІ) за кордоном, які розміщені в 14 країнах світу, охоплюють діяльністю 17 країн, з них 14 – країни ЄС, один в США (Нью-Йорк) і один в Японії (Токіо). ПОТІ розміщені в країнах, які є найбільш перспективні для Польщі з точки зору генерування в'їзних туристичних потоків. До сфери її діяльності належить організація польських національних стендів на міжнародних туристичних виставках; фінансова підтримки організаторів національних туристичних заходів; видавництво промоційних матеріалів на 12 мовах та їх розповсюдження; електронний маркетинг через Інтернет-портал Інформаційної туристичної системи; організація навчальних і рекламних турів для туристичних підприємств та засобів масової інформації; видання журналу „Aktualnosci Turystyczne”; проведення професійних конкурсів; присудження сертифікатів ПТО найкращим туристичним продуктам; просування туризму на міжнародному, національному та локальному рівнях через мережу регіональних, локальних та іноземних осередків.

Науковий супровід розвитку туризму в Польщі забезпечує *Інститут туризму*, основні напрямками роботи якого є дослідження туристичних ринків; розробка заходів стимулювання в'їзного туризму для певних

туристичних напрямів; формування стратегії маркетингу національного туризму; визначення перспективних ринків збуту туристичного продукту; оцінка економічного ефекту від туристичної діяльності для країни та окремих регіонів.

До туристичної інфраструктури по праву відносять мережу туристично-інформаційних центрів (ТІЦ). Польські ТІЦ більш розвинені, ніж, до прикладу, українські та функціонують у формі підрозділів органів влади або на базі музеїв чи туристичних баз. Для українсько-польського транскордонного регіону туристично-інформаційні центри (ТІЦ) є важливим елементом інфраструктури, оскільки значна частка туристів є неорганізованими і потребують інформації. Проте, у прикордонних регіонах України, які межують з Польщею ТІЦ функціонують лише у кількох містах (у Закарпатській області – у м. Берегове, Рахів, Ужгород, Мукачеве, Міжгір'я, Косів; у Волинській – у м. Луцьк; у Львівській – у м. Жовква, Львів), а у польському прикордонні мережа ТІЦ розвинена нерівномірно (у Любельському воєводстві ТІЦ функціонують у мм. Бяла Подляска, Хелм, Люблін, Замость, а у Підкарпатському воєводстві функціонують 36 ТІЦ у м. Бірч, Цісна, Дукла, Динув, Горинець Здруй, Іваніч Здруй, Ярослав, Ясло, Команьча, Кросно, Леско, Лежайськ, Лютовіска, Ланьцут, Полянчик, Перемишль, Риманув Здруй, Жешув, Санок, Свільча, Устшики Дольні, Пшеворськ, Стальова Воля).

Особливості бронювання послуг. Бронювання послуг в Польщі може здійснюватися за допомогою глобальних систем бронювання. Так само бронювання може здійснюватися по телефону і по інтернету. І третій варіант - бронювання послуг через польську meet-компанію. Деякі з них розробляють свої системи бронювання послуг.

Однією з таких є Almatour. Туристична фірма Almatour утворена в 1956 році. Основна спеціалізація - обслуговування організація групових екскурсійних турів, відпочинок на популярних морських і гірських курортах

Польщі. На сьогоднішній день існує 10 самостійних фірм, які мають загальну мережу реклами та продажу і об'єднані загальним знаком Almatour [22].

Особливості взаєморозрахунків з постачальниками послуг. Договірні відносини оформляються не менш ніж за 6 місяців до початку туристичного сезону. Оплата здійснюється безготівковим розрахунком. За 3 місяці до початку сезону оплачуються номери на умовах комітмент; оплата за номери на умовах елотмент здійснюється після заїзду; протягом 14 днів сплачуються номери за разовими заявками на умовах стандартної комісії [35].

Єдиною діючою валютою є польський злотий (PLN). Ціни в іншій валюті (EURO, USD, GBP) є цінами орієнтовними, перерахованими за середнім банківському курсу валюти від дня бронювання. Будь-яка різниця між грошовою сумою оплати досконалої під час бронювання і остаточною сумою оплати, викликана різницею в курсах валют, які залежать від банку [35].

Особливості **організації туристських перевезень** в Польщу. Варто зазначити, що Польща має поромне сполучення зі Швецією і Данією, що має практичне застосування тільки в турах Польща – Данія.

Авіакомпанія LOT має досить широку мережу маршрутів всередині Польщі, правда, всі вони починаються в Варшаві. Перельоти між провінційними містами, як правило, можливі тільки з пересадкою в столиці. По кожному з напрямків виконується кілька рейсів на день, регулярний тариф на більшість з них (у тому числі з пересадкою) становить приблизно \$ 80-100 за політ туди - назад [32].

Компанія Intercars та Ecolines пропонують поїздки до Польщі на автобусі, що курсує за регулярним розкладом. .

Трансфер У Польщі зазвичай здійснюється приймаючою стороною. Організація трансферів має свої умови:

1. У разі відсутності вказівки номера вагона водій зустрічає клієнта біля потяга.
2. Зустріч клієнтів в аеропорту здійснюється в залі прильоту, в разі відсутності спеціальних вказівок, з табличкою з прізвищем клієнта.

3. У разі неприбуття клієнта з будь-яких причин до місця зустрічі протягом двох годин від часу початку замовлення, замовлення вважається виконаним, і штрафні санкції по ньому становлять 100%.

4. У випадку, якщо в заявці не вказано час подачі машини на проводи, машина подається за 3:00 до вильоту в аеропорт, або за півтори години до відправлення поїзда.

5. Трансфери на автобусах організуються за умови бронювання і оплати послуг супроводжуючого гіда (доплата за супроводжуючого 50 Євро) [35].

Особливості організації *розміщення туристів*. У Польщі налічується кілька тисяч готелів і готельних об'єктів. Клас готелів визначається п'ятизірковою системою. Великі та стильні готелі належать польським чи міжнародним мережам: Accor, Best Western, Campanile, Gromada, Hilton, Holiday Inn, HP Park, Ibis, Marriott, Mercure Novotel, Orbis, Prestige Hotels, Qubus Hotel, Radisson SAS, Sheraton, Sofitel, Westin . Рівень готелів дуже різний, від суперсучасних і дорогих, до скромних і дешевих. У більшості готелів вартість харчування включена в ціну номера за добу проживання. У період туристичного сезону (квітень - серпень) місця в готелях рекомендується бронювати заздалегідь [30].

Послуги готелів в туристичних центрах Польщі доповнюють місцеві пансіонати і сімейні готелі, кількість яких постійно збільшується. Наймання готельних кімнат у звичайній квартирі поширений в туристичних центрах Польщі [30].

Частина архітектурно-історичної спадщини Польщі (замки, палацові комплекси і дворянські садиби) пристосована під готелі. Як правило, вони знаходяться у відомих туристичних центрах. Комфортабельні номери в них обставлені сучасними стильними меблями. Перевагами готелів цього типу є розташування в унікальних старовинних парках далеко від міського шуму і чудова польська кухня. Вони прекрасно пристосовані для проведення з'їздів, конференцій і банкетів [32].

Придорожні трактири, мотелі та гостьові будинки розташовані при головних автомагістралях та часто мають місцевий колорит

У гірських місцевостях для туристів створено мережу гірських притулків, розташованих приблизно на рівній відстані один від одного. Користуючись цими готелями можна подолати цілком Судети і Карпати. Незалежно від стандарту тут діє неписане правило: не відмовляти в нічлігу нікому, хто прийшов сюди на своїх ногах, особливо вночі [32].

Кемпінги відкриваються на початку травня і працюють до кінця вересня. Кемпінги, які мають капітальні будови, працюють круглий рік. Всі кемпінги облаштовані спеціальними майданчиками під намети і причепи, підключені до джерел електроенергії, мають гаряче водопостачання, санітарні зручності, обладнані місця для приготування їжі та миття посуду, мають огорожу та охорону. Навколо кемпінгів часто розростаються наметові містечка [30].

Ціна нічлігу коливається від 30 злотих на приватній квартирі, до 400 - 500 злотих у номері п'ятизіркового готелю. Однією з мереж туристських готелі є - Ibis Hotels. Приміром вартість стандартного двомісного номера в Ibis Warszawa Ostrobramska складе 33 євро, а в Ibis Krakow Old Town - 38 євро [30].

Особливості організації харчування туристів. В залежності від виду туру, надається різний тип харчування. Практично у всіх готелях Польщі у вартість номера включений сніданок, тобто вони працюють за системою «bed & breakfast». Сніданок в польських готелях досить рясний. Часто це шведський стіл, на додаток можна замовити яєчню [30].

В екскурсійних турах зазвичай пропонується вечеря за окрему плату. Вартість вечері зазвичай не перевищує 10 євро. У готелях на гірськолижних курортах можна вибрати тип харчування, або тільки сніданок, або напівпансіон. В лікувально-оздоровчих турах - харчування, найчастіше, повний пансіон[30].

Туристи можуть скористатися підприємствами громадського харчування для обіду або, для приємного проведення часу. Незліченні ресторани, бари та закуочні пропонують величезний вибір польських страв на будь-який смак і достаток. Вишукане блюдо в хорошому ресторані коштує від 50 до 80 злотих. У закуочних з домашніми обідами можна втамувати голод за невелику суму в кілька злотих. У великих містах і на автострадах є ресторани швидкого харчування, у тому числі McDonald 's, Burger King [30].

Особливості страхування туристів, що виїжджають до Польщі.

Польща є учасницею Шенгенської угоди і до страхування висуваються стандартні вимоги: медичний поліс повинен покривати весь період дії візи; територія дії страховки повинна охоплювати всі країни Шенгенської угоди; поліс оформляється без франшизи; страхування в країні Шенгена з обов'язковим лімітом відповідальності не менше 30 000 євро; медична страховка в Шенген повинна покривати всі медичні витрати в екстрених випадках, надання допомоги на місці, включати транспортування до місця постійного проживання або посмертну репатріацію [34].

Паспортно-візові та інші туристські формальності. Польща входить до складу країн - учасниць Шенгенської угоди. Особи, що мають у своєму паспорті діючі Шенгенські візи, можуть безперешкодно в'їжджати на

Організація додаткових послуг у Польщі залежить від виду туризму. Так в пляжному та гірськолижному туризмі, за додаткову плату організуються екскурсії в найближчі міста, що мають культурно-історичні пам'ятки, наприклад з Сопота в Гданськ, з Закопане в Краків. Крім екскурсій пропонуються і дозвільні заходи, наприклад відвідування аквапарку в Гдині, або відвідування фольклорного вечора кашубів [35].

2.4. Структурно-динамічні параметри

За останні роки відмічаємо досить швидкі темпи розвитку туристичної індустрії Польщі. Вона стала вагомою складовою третинного сектору економіки. Про це свідчить частка туризму у ВВП країни. Сьогодні – це тільки

6%, але потенціал цієї галузі значно більший. За державними витратами на розвиток туризму Польща займає 29 позицію у світі [20]. Станом на 2018 рік безпосередньо у туристичному секторі країни зайнято близько 2% трудових ресурсів (332 тис.осіб). Якщо брати до уваги ті галузі господарства, які тим чи іншим чином залучені до обслуговування туристично-рекреаційного господарства, то число зайнятих зростає до 738,2 тис. осіб. або ж 4,5% від загальної кількості працюючих поляків. Динаміка даного показника є теж негативною.

Таблиця 2.1.

Державні витрати на розвиток туризму [20]

Рік	Державні витрати на туризм, млрд.	Зміна показника, %
2006	0,7	-
2007	0,7	2,64%
2008	0,8	3,13%
2009	0,9	3,61%
2010	0,9	3,63%
2011	1,0	3,76%
2012	1,0	3,93%
2013	1,0	5,05%
2014	1,1	5,05%
2015	1,1	7,60%
2016	1,2	7,91%
2017	1,2	7,94%

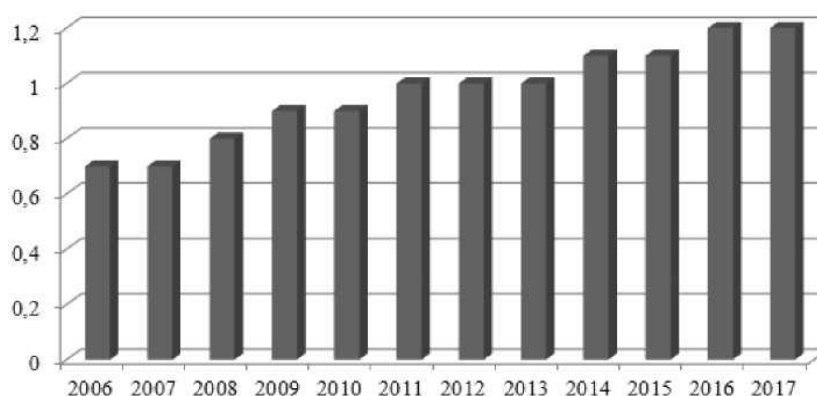

Рис. 2.2. Динаміка державних витрат на розвиток туризму в Польщі, (млрд. зл.)

Джерело: [20]

Зародження туристичного бізнесу в Польщі припадає на середину 80-х років минулого століття. Адже саме тоді поляки почали засновувати перші приватні туристичні бюро. Пізніше організатори туристичних поїздок стали надавати і транспортні послуги для доставки своїх клієнтів до місця відпочинку. Однак більшість цих транспортних засобів не відповідала суворим європейським технічним вимогам. Тому новий етап у розвитку туризму в Польщі розпочався завдяки залученню лізингових фірм, що масово надавали комфортабельні засоби пересування та забезпечували логістику туристів. Згодом у цей бізнес були залучені й страхові компанії, котрі гарантували повернення коштів у разі зриву відпочинку чи покриття лікування за кордоном.

Справжній «туристичний бум» розпочався в країні після 1990 року, коли між Польщею та більшістю європейських країн відмінили візовий режим. Основним сегментом туристів у той період були польські аристократи, що проживали за межами країни, які приїздили сюди побачити відібрані у них народною владою замки та палаци; євреї, щоб на території концтаборів Освенцім чи Майданек помолитися за душі знищених тут фашистами одновірців; німці – провідати свої колишні малі батьківщини в Східній Пруссії та Сілезії, а також бізнесмени у пошуках нових ринків збуту та нових можливостей для інвестування.

У 1997 р. за допомогою експертів ЄС розпочато перший етап реалізації Програми розвитку національного турпродукту в 5 напрямках: бізнес-туризм, міський культурний туризм, сільський туризм, спеціалізований туризм, прикордонно-транзитний туризм. У цей самий період розпочато реформу системи управління туріндустрією. У вересні 1997 р. сейм ухвалив закон «Про туристичні послуги», що повністю відповідає нормам європейського права. У 1999 р. було створено Польську туристичну організацію, основними завданнями якої є створення позитивного іміджу польського туристичного продукту в державі і за її межами, розвиток інформаційної мережі та участь у розробці програм розвитку туристичної індустрії та модернізації її інфраструктури. Визначальним імпульсом для подальшого розвитку Польщі

та її туристичної галузі став вступ країни до ЄС.

Поступові зміни на краще в економічній ситуації та певні зрушення на шляху поліпшення матеріального становища населення створили об'єктивні передумови розвитку позитивного для туристичної діяльності ринкового середовища. Високі результати дала й державна туристична політика, перш за все через впровадження системи ліцензування, що посилює контроль за якістю туристичного обслуговування.

Укріплення правової бази туризму, визначена пріоритетність розвитку внутрішнього і стимулювання в'їзного туризму, певні зрушення на шляху розбудови матеріально-технічної бази та інфраструктури призвели до того, щоза даними ЮНВТО, з 1997 р. Польща утримувала 5-7 місце серед найбільш відвідуваних країн Європи. За даними Польської агенції розвитку туризму, участь країни у в'їзному туризмі Європи складає близько 5%, а у валютних доходах від туризму – близько 4%

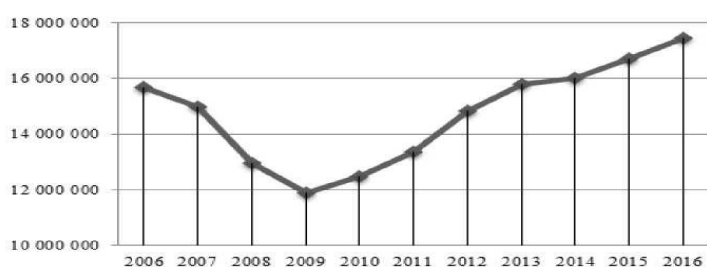

Рис. 2.3. Кількість туристичних прибуттів.

Джерело: [12]

Таблиця 2.2.

Динаміка кількості туристичних прибуттів до Польщі[12].

Рік	Кількість туристичних прибуттів	Зміни по відношенню до попереднього
		0%
2007	14 975 000	-4,44%
2008	12 960 000	-13,46%
2009	11 890 000	-8,26%
2010	12 470 000	4,88%
2011	13 350 000	7,06%
2012	14 840 000	11,16%
2013	15 800 000	6,47%
2014	16 000 000	1,27%
2015	16 728 000	4,55%
2016	17 471 000	4,44%

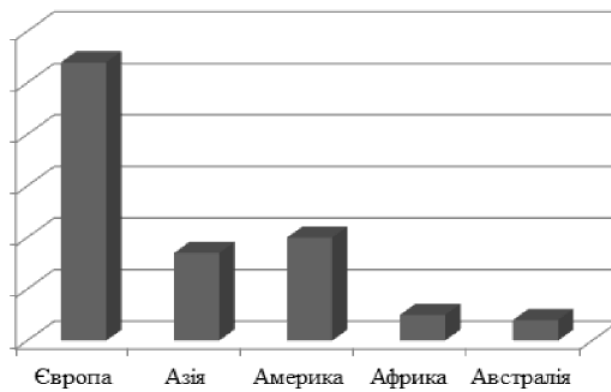

Рис. 2.4. Розподіл туристів за континентами

Джерело: [11]

Пік приросту туристичної відвідуваності закономірно припадає на 2012 рік – рік проведення Євро-2012¹. Саме тоді Польщу відвідало 14 млн. 840 тис. осіб, що на 11,16% більше, ніж попереднього року. Починаючи з 2012 р. кількість туристичних прибуттів у країну хоча й не стрімко, але постійно зростає (рис. 2.2, 2.3).

Фахівці це пояснюють кількома факторами. По-перше, дешевше – багато хто просто не може дозволити собі виїзди на відпочинок за кордон. По-друге, зручніше – за соціологічними даними, лише 8% поляків володіють іноземними мовами. По-третє, до поляків повертається мода на сімейний відпочинок, а це переважно відпочинок вітчизняний.

Таблиця 2.3.

Виїзний туризм Республіки Польща

Рік	Кількість туристичних вибуттів, тис. ос.	Зміни по відношенню до попереднього року, %
2007	34 641	-
2008	37 396	7,95%
2009	40 661	8,73%
2010	42 643	4,87%
2011	32 970	-22,68%
2012	35 660	8,16%
2013	36 970	3,67%
2014	38 990	5,46%
2015	42 530	9,08%
2016	25 100	-40,98%
2017	33 400	33,07%

Більшість туристів до Польщі приїждить з Німеччини – 36%. Позитивний баланс туристичного потоку Польща має і з Україною (потік в'їзного туризму з України перевищує потік виїзного до України у 6,7 рази).

За даними Інституту туризму Польщі середні витрати туриста у Польщі станом на 2018 рік становлять від 405 дол. США до 80 дол. США за одну поїздку. Середні витрати туристів на одну особу в Польщі у розрізі країн представлено на рис. 6. Збільшення в середньому витрати на душу населення значно відрізняється від минулого року і зростання склало близько 20%. Найбільший приріст витрат спостерігається в таких країнах, як Нідерланди, Австрія, Україна, Словаччина та Угорщина.

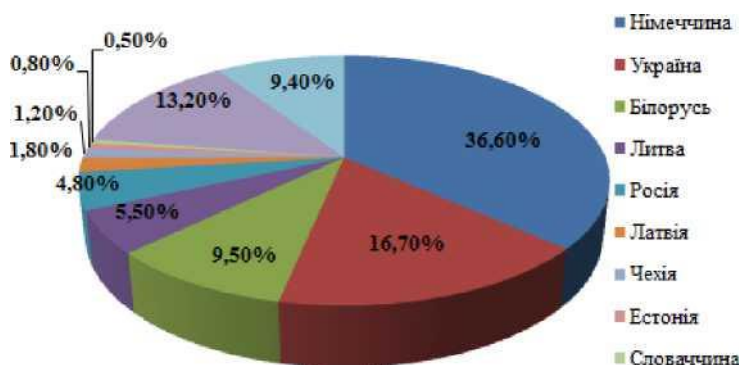

Рис. 2.5. Географія в'їзного туристичного потоку Польщі

Джерело: [12]

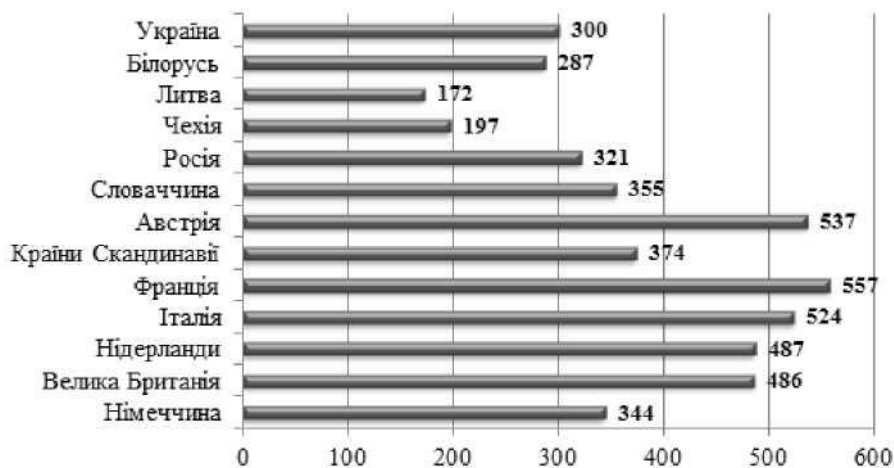

Рис. 2.6. Середні витрати туристів на одну особу в Польщі, станом на 2018 рік, дол. США

Джерело: [12]

Що стосується середньодобових витратах туристів, аналіз даних показує, що вони варіюються приблизно від 52 дол. США (Чехія) до 168 дол. США (України) (рис. 7).

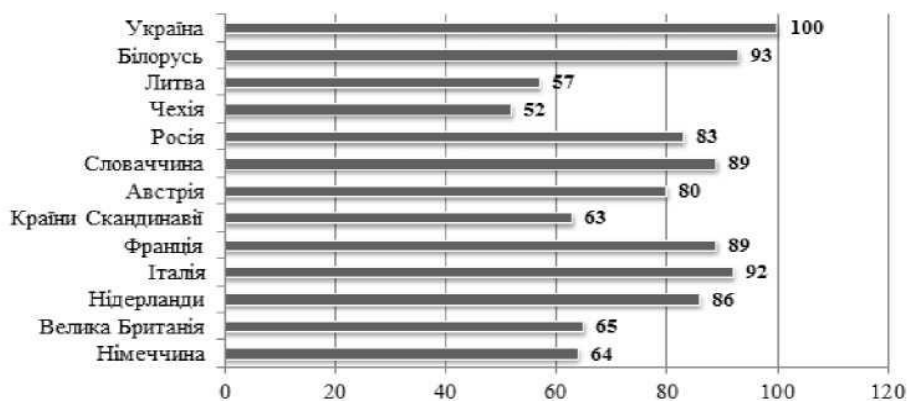

Рис. 2.7. Середні витрати туриста на 1 день перебування в країні, дол. США

Джерело: [12]

Мета перебування іноземців в Польщі (%) [34]

Мета приїзду	Всього	Німеччина	14 країн ЄС	Нові країни ЄС	Росія, Білорусь, Україна	Важливі закордонні країни
Службова	28	22	31	38	30	18
Туристична	22	30	24	25	8	29
Відвідування	18	22	19	11	14	32
Купівля товарів	10	5	1	6	29	1
Транзит	7	3	7	14	6	4
Інші цілі	15	18	18	6	13	16

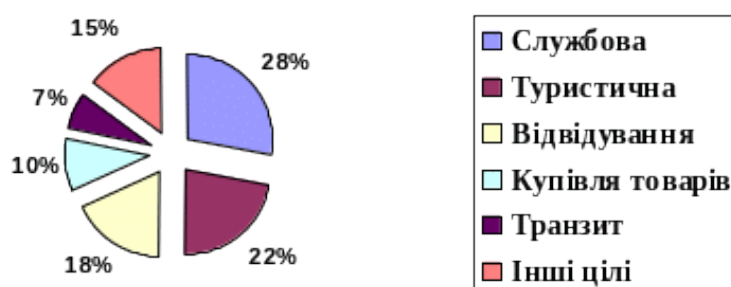

Рис.2.8. Структура перебування іноземців в Польщі в залежності від мети візиту, 2012 рік

Джерело: [34]

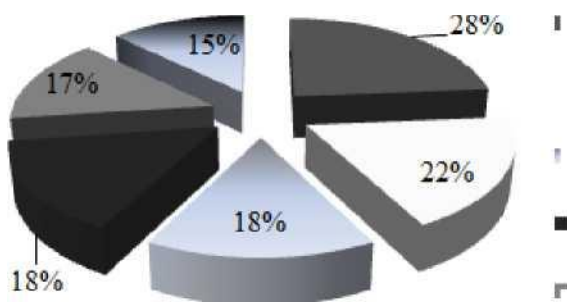

Рис.2.9. Структура перебування іноземців в Польщі в залежності від мети візиту, 2018 р.

Джерело: [12]

Починаючи із 90-х років минулого століття, у Польщі спостерігаються швидкі темпи зростання кількості ресторанних закладів. Зокрема, якщо у 1990 р. в країні функціонувало 32,2 тис. закладів ресторанного господарства, то у 2000 р. їх кількість вже зростає у 2,6 рази і становила 84,3 тис. одиниць. У 2017 році на її території функціонувало 68342 заклади ресторанного господарства. Із загальної кількості закладів ресторанного господарства 98,3% приватної власності та 1,7% – державної власності¹⁰. Структура закладів ресторанного господарства проілюстрована на рисунку 9.

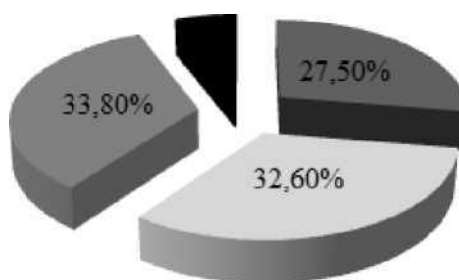

Рис. 2.10. Структура закладів ресторанного господарства Польщі
Джерело: [33]

Найбільш забезпеченими підприємствами ресторанного господарства є Мазовецьке та Сілезьке воєводства у межах яких величина цього показника становить 14,6 од./100 км² та 14,3 од./100 км². Високим показником

забезпеченості ресторанными закладами характеризується Малопольське воєводство – 12,7 од./100 км². Найменша забезпеченість спостерігається у межах Підляського воєводства – 1,7 од./ 100 км².

У сучасних умовах у ресторанному господарстві Польщі спостерігаються дві тенденції: сповільнення темпів розвитку галузі, що відображається у зниженні більшості показників діяльності ресторанных закладів та активне впровадження на ринок ресторанных послуг нових форм організації ресторанного бізнесу, метою яких є, окрім одержання прибутків, більш повне задоволення потреб споживачів у організації послуг харчування.

Таблиця 2.5.

Частка Польщі в світовому туризмі [12].

	Кількість туристів (млн)							Частка до світового туризму(%)		
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	08/07	09/08	10/09
Польща	17,4	15,2	15,7	15	13	11,9	12,5	-13,5	-8,3	4,9
Всього в світі	682	802	846	901	919	880		2	-4,2	

Згідно даних Світової Організації Туризму UNWTO, Польща входить до десятки лідерів туризму, серед країн Європи.

Незмінно домінуючою прибулих в службових цілях і бізнесу збільшився з 2,3 млн. прибуттів до 2,8 млн., в той час як приток туристів збільшився незначно (від 2,1 до 2,2 мільйона).

Відвідування родичів або друзів виросло з 1,6 до 1,85 млн. осіб. Також дещо збільшилися розміри торгового туризму (з 0,95 до 1 млн).

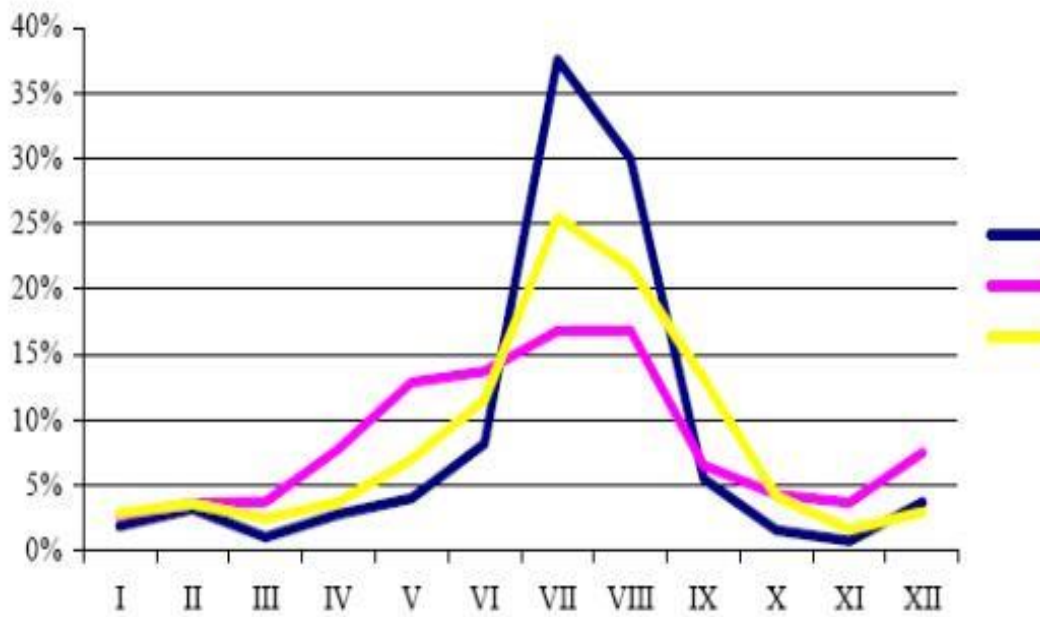

Рис.2.11. Сезонність прибуття туристів по місяцях

Джерело: [12].

Незмінно домінуючою прибулих в службових цілях і бізнесу збільшився з 2,3 млн. прибуттів до 2,8 млн., в той час як приток туристів збільшився незначно (від 2,1 до 2,2 млн). Відвідування родичів або друзів виросло з 1,6 до 1,85 млн. чоловік. Також дещо збільшилися розміри торгового туризму (з 0,95 до 1 млн).

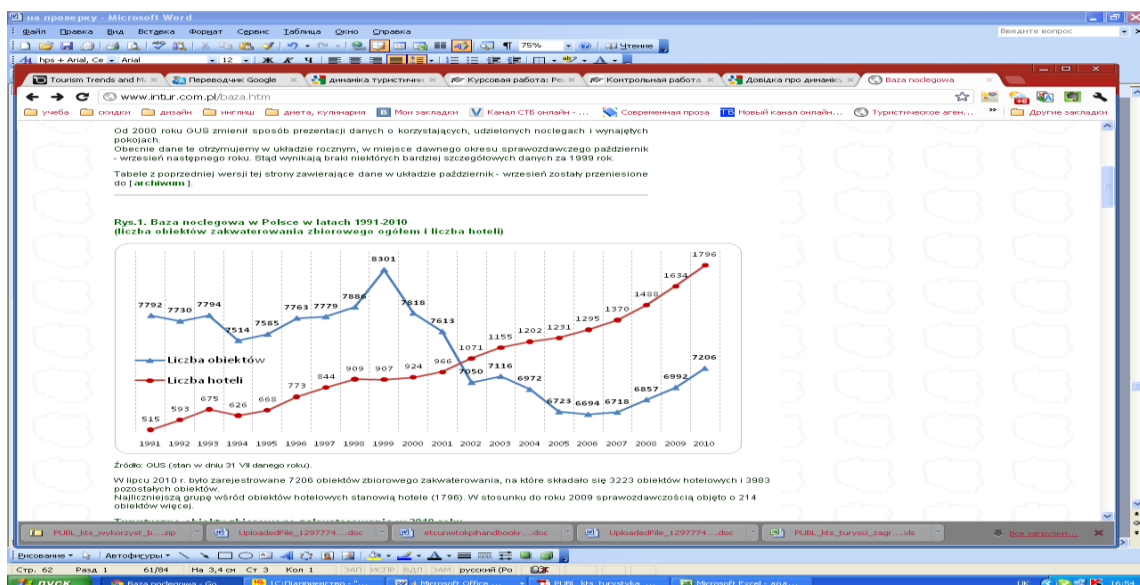

Рис.2.12. Розміщення в Польщі в 2009-2010 р.р. (Кількість проживання в колективних установах в цілому і кількість готелів)

Джерело: [12].

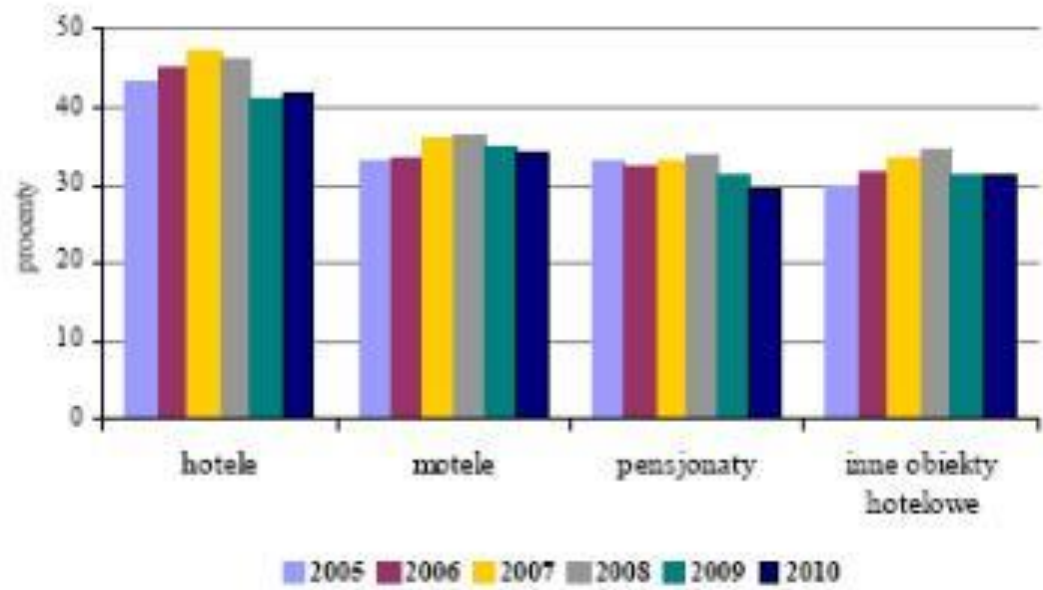

Рис.2.13. Заповнюваність номерів у готелях та інших аналогічних установах між 2005 і 2010 роками

Джерело: [12].

РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ

3.1. Оцінка проблем та перспектив розвитку.

Протягом останніх десятиріч окреслились важливі тенденції формування соціально-економічного середовища Європи і світу, які у найближчій перспективі визначатимуть зміни у сфері туризму: зміщення центрів економічної активності не лише в глобальному, а й у регіональному масштабах, яке відбувалося і, очевидно, відбуватиметься в найближчій перспективі; формування стійкої тенденції старіння населення, яка вимагатиме нових організаційних методів туристичної діяльності; активізація впровадження нових технологій в життєдіяльність населення, що трансформувало спосіб життя; зростання навантаження на навколишнє середовище; поява нових глобальних туристичних структур тощо.

Туризм у цілому світі та у Польщі став значимою галуззю народного господарства. У зв'язку з тим, що спостерігається інтенсивний розвиток туризму, який відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, з'явилася потреба у професійно підготовлених спеціалістах у цій галузі. Таким чином створюються додаткові робочі місця і забезпечується зайнятість населення.

До чинників, котрі гальмують сталий розвиток туризму в регіонах Польщі, можна віднести: недостатній рівень використання наявних ресурсів; низький рівень розвитку інфраструктури; недостатню залізничну мережу регіонів. Крім того, ряд авторів відзначає, що матеріально-технічна база розвитку туризму в регіонах використовується неефективно через наступні причини:

- асортимент туристичних послуг і рівень сервісу значно відстають від зарубіжних стандартів;
- ціни на готельні послуги мають постійну тенденцію до зростання,

хоча це не завжди пов'язано з покращенням комфортності та рівня обслуговування;

– структура номерного фонду не відповідає потребам клієнтів (у готелях регіонів недостатньо одномісних номерів).

Слабкою ланкою туристичного бізнесу Польщі є маркетингова діяльність. Відсутність достатньої кількості інформації та реклами найбільш привабливих і мало відомих туристичних атракцій значно послаблюють туристичний потік у країну.

Однією з головних проблем туристичного сектору Польщі нестабільна ситуація навколо системи оподаткування. Через значну залежність від іноземних інвестицій держава іноді прибігає до короткострокових мір для збільшення надходжень від міжнародного туризму, таким, наприклад, як обкладання податками і заборона товарів і послуг, імпортованих спеціально для туристичного сектору; застосування спеціальних податків для міжнародних туристів (наприклад, податків у аеропортах, податків, зв'язаних із тривалістю перебування в країні). Ці міри можуть збільшити резерви іноземної валюти на короткий проміжок часу, але для тривалого періоду вони неефективні, тому що впливають на конкурентоспроможність країни та її туристичний імідж за кордоном.

Слід відмітити, що в Польщі застосовується типова європейська модель управління туризмом. Стосовно законодавства та стратегічних документів у галузі туризму зазначимо, що основним законом, який регулює туристичну діяльність в Польщі є Закон «Про туристичні послуги» від 29 серпня 1997 р.

Туристична політика Польщі ґрунтується на «Стратегії розвитку туризму на 2014-2020 рр.», яка спрямована на удосконалення системи міжнародного туризму шляхом створення туристично привабливого іміджу країни в світі, активної участі у європейських виставкових заходах, розвитку сучасної туристичної інфраструктури, але за умови збереження культурної спадщини країни та розвитку регіонів [24].

З метою підвищення ефективності функціонування курортів доцільно розробити концепцію їх розвитку, основними елементами якої є: концепція розвитку підприємництва (нові продукти курортного лікування, новітні курси лікування); фінансова концепція (розробка бізнес-планів розвитку курорту, визначення джерел фінансування); концепція управління (розробка стратегії менеджменту та заходів щодо підготовки управлінських кадрів); концепція маркетингу (аналіз інформації про лікувальні послуги, розробка та реалізація стратегії маркетингу, формування робочої групи маркетингу на курорті).

Формування стратегії розвитку курортно-туристичних регіонів передбачає наступні організаційно-економічні заходи: удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази з питань діяльності курортів, курортних гмін та курортно-туристичних регіонів; розширення асортименту та кількості курортно-туристичної продукції; активне впровадження методів менеджменту та маркетингу на курортах; створення союзу польських курортів; організацію рекламної кампанії курортно-туристичних регіонів.

Встановлено, що надзвичайно важливим і позитивним фактором для розробки стратегії розвитку єврорегіонів, як організаційної форми туристичних регіонів, є наявність сформованої організаційної структури. Аргументується, що туристична діяльність сприятиме прискоренню соціально-економічного розвитку єврорегіонів, активізує реалізацію заходів в сфері охорони навколишнього природного середовища. Розроблення науково обґрунтованих стратегій соціально-економічного розвитку єврорегіонів, як організаційних форм туристичних регіонів, вимагає об'єднання зусиль науковців різних країн для проведення спільних наукових досліджень і створення спільних стратегічних документів, виконання яких принесло б вигоду кожній з країн-учасниць єврорегіонів. Це дозволить зробити стратегічні документи розвитку єврорегіонів більш дієвими та краще координувати, зокрема і туристичну діяльність не тільки в межах

безпосередньо єврорегіонів, але й на всьому європейському економічному просторі. Обґрунтовано, що існуючі та нові програми розвитку туристичних регіонів мають стати ядром у розбудові нових транскордонних відносин, які виникли внаслідок розширенням кордонів ЄС

3.2. Оцінка перспектив взаємодії туристичних систем

Польщі та України.

Туризм є потенційно інвестиційно привабливим видом економічної діяльності в межах українсько-польського транскордонного регіону. Проте на сьогодні рівень реалізації його потенціалу залишається низьким та є всі підстави стверджувати про наявність асиметрії його розвитку в Україні та Польщі, які обумовлені передусім відмінностями у інституційному забезпеченні внаслідок: нестабільності інститутів управління туристичною сферою; недостатньої співпраці між туристичними інституціями в транскордонному регіоні; незадовільного наукового супроводу розвитку туризму; асиметричності територіально-регіонального представлення туристичних організації з просування і підтримки туризму. Інституційне забезпечення в сфері туризму в Польщі є досконалішим, саме тому імпорту окремих ефективних інститутів управління Польщі дозволить в межах українсько-польського транскордонного регіону налагодити туристичне співробітництво між інституціями та покращити інституційне забезпечення туристичної діяльності в Україні. Незважаючи на те, що туризм в Україні визнано одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури, державна політика щодо формування механізму управління туристичною сферою характеризується недостатньою послідовністю, що обумовлюється реструктуризацією та реорганізацією органів управління туристичною сферою, частими змінами пріоритетів і обсягів фінансування розвитку туризму.

Державним органом управління в туристичній сфері у Польщі є департамент туризму, який спочатку діяв при Міністерстві економіки, а у 2007 р. став складовою нового Міністерства спорту та туризму. Необхідність цієї реорганізації безперечно обумовлена проведенням в Польщі фінальної частини чемпіонату футболу Євро-2012, що зумовлює важливість скоординованого розвитку сфери туризму та спорту. Асиметрії в підходах до управління розвитком туризму в Україні та Польщі створюють перешкоди комплексній реалізації заходів, належному їх фінансуванню, призводять до втрати кваліфікованих управлінських кадрів та напрацьованих напрямів міждержавного співробітництва. В українсько-польському транскордонному регіоні завдання розвитку туризму покладено на робочі комісії з питань розвитку туризму Карпатського Єврорегіону та Єврорегіону „Буг”. Водночас, незважаючи на значний туристичний потенціал прикордоння, координування спільної туристичної діяльності в межах транскордонного регіону, в т. ч. в рамках єврорегіонів здійснюється слабо та неефективно. Низька ефективність участі України у Програмі добросусідства та загалом реалізації проектів транскордонного співробітництва пов'язана з відсутністю: кваліфікованих проектних менеджерів як в органах місцевого самоврядування, так і в громадських організаціях; належного інформаційного супроводу; фінансових ресурсів, необхідних для внеску організаціями-заявниками та ін. Необхідним елементом системи управління туризмом є науково обґрунтований підхід до формування стратегічних програмних документів, заходів просування туристичних продуктів, дослідження туристичних ринків та прогнозування і планування показників розвитку галузі. В Україні наукове забезпечення державної політики в сфері туризму здійснює Науковий центр розвитку туризму, у Польщі - Інститут туризму, істотним недоліком співпраці яких є відсутність взаємодії та, як наслідок, - спільних досліджень транскордонного та міжрегіонального українсько-польського співробітництва у сфері туризму. Серед вітчизняних організацій найбільш інтенсивно та ефективно виконують функції з розвитку туристичної галузі, просування українських туристичних

продуктів та лобювання інтересів представників туристичної діяльності Державна служба курортів та туризму і Всеукраїнська громадська організація „Туристична асоціація України”. Діяльність інших організацій (ДП „Українська туристична інфраструктура”, ДП „Національний туристичний офіс” та ін.) здебільшого є формальною, а обсяги здійснюваних ними заходів обмежені відсутністю державного фінансування їх діяльності.

Українські туристичні організації поступаються у функціональності та ефективності діяльності польським організаціям, що пов’язано з кількома істотними чинниками, які притаманні останнім:

- 1) між польськими туристичними організаціями існує чіткий розподіл функцій, які виконує кожна з них;
- 2) діяльність організацій взаємопов’язана та взаємоузгоджена;
- 3) фінансування діяльності здійснюється повною мірою;
- 4) організаційна структура не обмежена головним офісом, а має розгалужену мережу як в країні, так і за кордоном. Відсутність регіональних представництв туристичних інституцій в Україні та осередків за кордоном, зокрема в Польщі, створюють асиметрію рівнів співробітництва (регіональний у Польщі, державний в Україні).

Для українсько-польського транскордонного регіону ТІЦ є важливим елементом інфраструктури, оскільки значна частка туристів є неорганізованими і потребують інформації. Проте, у прикордонних регіонах України, які межують з Польщею ТІЦ функціонують лише у кількох містах (у Закарпатській області - у м. Берегове, Рахів, Ужгород, Мукачево, Міжгір’я, Косів; у Волинській - у м. Луцьк; у Львівській - у м. Жовква, Львів), а у польському прикордонні мережа ТІЦ розвинена нерівномірно (у Любельському воєводстві ТІЦ функціонують у м. Бяла Подласка, Хельм, Люблін, Замость, а у Підкарпатському воєводстві функціонують 36 ТІЦ у м. Бірч, Цісна, Дукла, Динув, Горинець Здруй, Іваніч Здруй, Ярослав, Ясло, Команьча, Кросно, Леско, Лежайськ, Лютовіска, Ланьцут, Полянчик,

Перемишль, Риманув Здруй, Жешув, Санок, Свільча, Устшики Дольні, Пшеворськ, Стальова Воля).

Польські ТІЦ більш розвинені та функціонують у формі підрозділів органів влади або на базі музеїв чи туристичних баз. В Україні при створенні ТІЦ виникають питання щодо юридичного статусу, виділення місця та фінансування їх діяльності. Головними причинами та перешкодами покращання інституційного забезпечення розвитку туризму в українсько-польському транскордонному регіоні є: В окремих нормативно-правових актах України, прийнятих протягом останніх років, простежується зацікавленість держави в правомірному і регульованому процесі розвитку туризму в Україні та українсько-польському транскордонному регіоні. Проте, за результатами компаративного аналізу можна стверджувати, що вітчизняне законодавство та інституційне забезпечення у сфері туризму певною мірою поступається інституційному забезпеченню туристичної сфери Республіки Польща. Зокрема:

1. Існують неузгодженості між основоположними документами, які регулюють туристичну діяльність в Україні (Закон України Про внесення змін до Закону України „Про туризм”) та в Польщі (Закон „Про туристичні послуги”).

2. У порівнянні з польськими стратегіями та програмами розвитку туризму в більшості є декларативними через недостатню наукову обґрунтованість пріоритетів і напрямів розвитку туризму та відсутність належного фінансування; не контрольовані через відсутній громадський моніторинг та публічне звітування органів управління про пророблену роботу та виконання програмних завдань.

3. Недостатньою є міждержавна взаємоузгодженість заходів та операційних завдань з активізації транскордонного співробітництва в туристичній сфері у державних документах, які визначають напрями та пріоритети регіонального розвитку. У Державній стратегії регіонального розвитку України розвиток туристично-рекреаційного комплексу як

державний пріоритет визначений для окремих регіонів, в тому числі для прикордонних (Волинської, Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської областей), а у Національній стратегії регіонального розвитку Польщі на пріоритет збереження і використання культурної і природної спадщини, розвиток туризму визначений для всіх без винятку воєводств. Проте у згаданих документах не відображені напрями та спільні заходи активізації транскордонного й міжрегіонального співробітництва у туристичній сфері.

4. Відсутність конкретних скоординованих заходів поглиблення транскордонного туристичного співробітництва та його інституціоналізації у регіональних програмах і стратегіях розвитку областей України та воєводств Польщі.

Зауважимо, що у стратегічних документах Львівської, Волинської та Закарпатської областей врахована необхідність розвитку транскордонного співробітництва, в тому числі у сфері культури та туризму, проте відсутні чіткі заходи реалізації співробітництва. У прикордонних воєводствах України та Польщі пріоритетність розвитку туризму та рекреації визначена в регіональних програмах та стратегіях розвитку. Стратегія розвитку Львівської області визначає доцільність використання переваг прикордонного розташування з метою забезпечення відкритості і активізації міжнародних контактів Львівської області, співробітництва з місцевими і регіональними органами влади Польщі, євро регіонами, польськими інституціями та підприємствами. Сильними сторонами стратегічних документів Волинської області є чітко окреслений транскордонний аспект розвитку туризму, слабкою стороною розвитку транскордонного співробітництва є відсутність структури, в завдання якої входила б розробка спільних програм, проектів і механізму їх реалізації, а також координація й узгодження дій між зацікавленими сторонами.

У Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області, стратегії розвитку екологічного туризму та еколого-освітньої діяльності та Програмі розвитку туризму та рекреації визначається не лише пріоритетність розвитку

туризму та рекреації, але й необхідність розвитку конкретних видів туризму (зеленого, сільського, санаторно-курортного, оздоровчого, екстремального, розвиток екологічної освіти), які забезпечать покращення соціально-економічних показників розвитку регіону. Пріоритетним напрямом розвитку окреслене й транскордонне співробітництво, в межах якого передбачена освітня та інституціональна складові.

У польських прикордонних воєводствах туризм також визначений пріоритетним напрямом розвитку у відповідних стратегіях: у Підкарпатському та Люблінському. Проте лише Стратегія розвитку туризму в Підкарпатському воєводстві передбачає розвиток інституційного українсько-польського співробітництва у сфері туризму.

Основними аспектами співробітництва та проблемами, які потребують взаємоузгодженого вирішення в українсько-польському транскордонному регіоні в сфері туризму є:

- 1) розвиток туристичної та супутньої інфраструктури;
- 2) застосування альтернативних форм реалізації транскордонного співробітництва у сфері туризму (кластери, кооперативи);
- 3) створення сприятливого клімату та бізнес-середовища для розвитку підприємницької діяльності в туристичній сфері;
- 4) підготовка висококваліфікованих кадрів різних спеціальностей для потреб туристичної;
- 5) формування спільного туристичного іміджу до чемпіонату з футболу Євро - 2012;
- 6) інформаційне забезпечення розвитку туристично-рекреаційного комплексу українсько-польського транскордонного регіону;
- 7) збереження, відновлення та охорона культурно-історичної спадщини та навколишнього середовища [36].

Оскільки спільна стратегія передбачає необхідність реалізації заходів на території двох держав, існують додаткові ризики її виконання, передусім, труднощі порозуміння між виконавцями та дотримання термінів виконання

внаслідок мовного, географічного та ментального бар'єрів, а також недостатньо цільове використання коштів внаслідок відсутності адміністративної відповідальності та недотримання вимог щорічного публічного звітування перед громадськістю про виконання планових заходів та використання коштів.

Необхідно врахувати ці ризики та з метою їх мінімізації доцільно:

- дотримуватися вимоги щодо володіння англійською і українською мовами суб'єктами реалізації заходів;
- для усунення географічного бар'єру, візових перешкод, підписати угоду між Міністерствами закордонних справ України та Польщі на предмет спрощеного, пришвидшеного та безоплатного отримання віз для учасників та виконавців заходів;
- розробити систему моніторингу і контролю виконання заходів (передбачити щоквартальне та щорічне публічне звітування за кількісними та якісними показниками реалізації заходів).

Для розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею у сфері туризму доцільно:

- удосконалення комунікаційних та інформаційних мереж в прикордонних регіонах та інтеграція їх в єдину транскордонну мережу;
- залучення на умовах концесії іноземних інвесторів для будівництва автомобільних доріг та інших об'єктів дорожньої та туристичної інфраструктури в районах зі значною щільністю розміщення туристичних об'єктів;
- створення нових спеціальностей туристичного спрямування;
- розвиток туристичних інформаційних центрів в Україні тощо.

ВИСНОВКИ

Польща розташована в самому серці Європи. Варшава знаходиться на невеликій відстані від: від Парижа і Лондона її відділяють близько 2-х годин польоту літаком, від Відня і Берліна - трохи більше години. Швидке сполучення з європейськими містами забезпечують міжнародні траси та залізничні маршрути. У Польщі півмільйона готельних місць, тисячі ресторанів і сотні всіяких розваг. Польща є безпечною та гостинною країною, що високо цінується туристами, кількість яких постійно зростає.

В даний час польські курорти не гірші за європейські: звичайно вони розташовані в мальовничій спокійній місцевості, неподалік від заповідників. На європейському ринку Польща набуває все більшої популярності, завдяки транспортної доступності, привабливими цінами, відсутність обтяжливих візових формальностей; культурна і мовна близькість.

Туристична політика Польщі спрямована на удосконалення системи міжнародного туризму шляхом створення туристично привабливого іміджу країни в світі, активної участі у європейських виставкових заходах, розвитку сучасної туристичної інфраструктури.

Для Польщі характерний високий рівень забезпеченості туристичними ресурсами для виходу на пізнавально-розважальний, діловий, а також рекреаційно-оздоровчий сегменти ринку. Передусім вони пов'язані із значною історичною та культурною спадщиною міст, курортними місцевостями Карпат, Судетів, морського узбережжя.

Важливою конкурентною перевагою є й рівень розвитку пов'язаних та підтримуючих галузей. Основними споживачами туристичних послуг є Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія.

Польща проводить ефективну політику у сфері туризму, має дієві механізми її реалізації. Така активна політика Польщі є цілком виправданою і сприяє позитивній динаміці туристичних прибуттів і надходжень, тому вона

могла б стати позитивним прикладом для наслідування відповідними українськими органами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біланюк О. П. Пріоритети розвитку українсько-польського транс кордонного туристичного ринку в умовах активізації євроінтеграційних процесів . - *re.gov.ua* › *re201901_039_BilanyukOP*
2. Бойко М.Г., Босовська М.В., Охріменко А.Г. Туристична система: генеза та пріоритети розвитку. URL: www.academia.edu.
3. Горбачевська Т.В. Тенденції розвитку туризму в Польщі міжвоєнного періоду / Т.В. Голдак-Горбачевська - Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток туризму на засадах партнерства: освіта, наука, практика» (м. Львів, 31 жовтня - 1 листопада 2018 р.) -Львів: ЛТЕУ, 2018. 342 с. С.263-266.
4. Дудник І. М. Концепція національної туристичної системи в регіональних дослідженнях туризму / І. М. Дудник, В. В. Лук'янюк. – 2021.
5. Дудник І.М Територіальна система туристичних послуг як об'єкт суспільної географії/ І.М.Дудник. – Освітньо-професійна підготовка фахівців з туризму/ за ред. Г.В.Балабанова.- К.: НАУ, 2016. – с.40-53.
6. Дудник І.М. Вступ до загальної теорії систем: навч. посібник / І.М. Дудник. – К.: Кондор, 2009. – 205 с.
7. Дудник І.М. Концепція туристично-географічної системи як методологічний засіб дослідження регіонального розвитку туризму //І.Дудник. - Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.) / за ред. В. Й. Лажніка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2021. – С. 249-254
8. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
9. Міжнародна готельна конвенція щодо укладання контрактів власниками готелів і турагентами, Париж, 15.07. 1979 г

10. Особливості реалізації державної політики Польщі у сфері туризму. URL: tourlib.net > [statti_ukr](#) > [gutnyk](#)
11. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: www.unwto.org.
12. Офіційний сайт Євростату [Електронний ресурс]. – 2019. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/>
13. Охріменко А. Г. Національна туристична система// А.Охріменко - Київ : Київ. нац.торг.-екон. ун-т, 2019. 592 с. URL: <https://bit.ly/35XQerH>.
14. «Польща. Зимові розваги », буклет, Polska Organizacja Turystyczna, Варшава, 2016
15. «Польща. Найвідоміші туристичні визначні пам'ятки », буклет, Polska Organizacja Turystyczna, Варшава, 2016
16. «Польща.», Буклет, Polska Organizacja Turystyczna, Варшава, 2018
17. Статистичний щорічник UNWTO Highlights (2006-2018) [URL: <http://tourlib.net/wto.htm>.
18. Трегуб Ганна Як Польща розвиває туризм ? – Український тиждень
19. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.
20. Туризм у Польщі. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
21. Туризм у Польщі. URL: www.geograf.com.ua > [poland](#) > [696-poland-tourism](#)
22. Туристична система. URL:http://economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/9.pdf
23. Фактори формування та розвитку туристичної системи в ринкових умовах. URL:<http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9710/1/30.pdf>.
24. Чир Н. В. Міжнародний ринок туристичних послуг Польщі: реалії та перспективи розвитку / Н. В. Чир, І. В. Єрко, А. В. Мельник // Перспективи

розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі : кол. монографія / за наук. ред. Л. Ю. Матвійчук. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2019. – С. 277-295.

25. Щурек В. Представництво Польської туристичної організації в Україні - www.rbc.ua ›

26. Яким буде туризм у Польщі. Вісім тенденцій 2022 року.- ЕКОНОМІЧНІ НОВИНИ ПОЛЬЩІ/ Інтернет-ресурс Polskie Ekonomiczne Wiadomości

27. Kruczek Z. Polska. Geografia atrakcji turystycznych. – Kraków: Wyd. Proksenia, 2005. – 281 s.

28. Leiper N. Tourism Management. 3d ed., Sidney: Pearson Education Australia, 2004. 326 p.М. Jakubczyk, Krakowski Szlak Świętych,, Pasaz, Krakow, 2006

29. Problemy Turystyki. – Warszaw: Instytut Turystyki, 2004. – 123 s.

30. <http://polsha.hotele.net/>

31. <http://wikipedia.org/>

32. <http://www.galopom.com.ua/Guide/Islands/Maldivs/>

TRANSFERS

33. http://www.kuking.net/11_44.htm

34. http://www.staypoland.com/vystavki_v_polshe.html

35. <http://www.polscha.travel/> <https://www.polscha.travel/uk>

36. <http://niss.lviv.ua> – Національний інститут стратегічних досліджень.

37. <http://mkt.unwto.org/en>

38. <http://www.intur.com.pl>

ДОДАТКИ

Додаток А

Люблінська земля.

Люблінське воєводство розташоване у східній Польщі та межує на сході з Україною й Білоруссю, а в самій Польщі – з чотирма воєводствами: Підляським, Мазовецьким, Свентокшиським та Підкарпатським. Столиця регіону – Люблін. Люблінське займає площу понад 25 100 км².

Мальовничо розташоване поміж Віслою та Бугом, на перехресті східної та західної культур, спокушає екзотикою; тут буйство природи (два національні парки, Розточанський та Поліський), численні історичні пам'ятки, Старе місто у Замості, внесене у Список ЮНЕСКО; Люблінське манить рейсами по Віслі в Казімежу, романтичними прогулянками, оздоровленням на курортах та багатими пам'ятками столиці регіону – Любліна .

Замосця.

Поліський національний парк.

Орхувек – потрійний стик кордонів на Бузі

Мазовше – найбільший регіон Польщі.

Мазовецьке воєводство розташоване в центральній-східній Польщі та межує з шістьма іншими: Вармінсько-Мазурським, Підляським, Люблінським, Свентокшиським, Лодзьким та Куявсько-Поморським. Столиця воєводства – Варшава. Мазовецьке займає площу понад 35 500 км² і є найбільшим воєводством у Польщі за площею та кількістю населення.

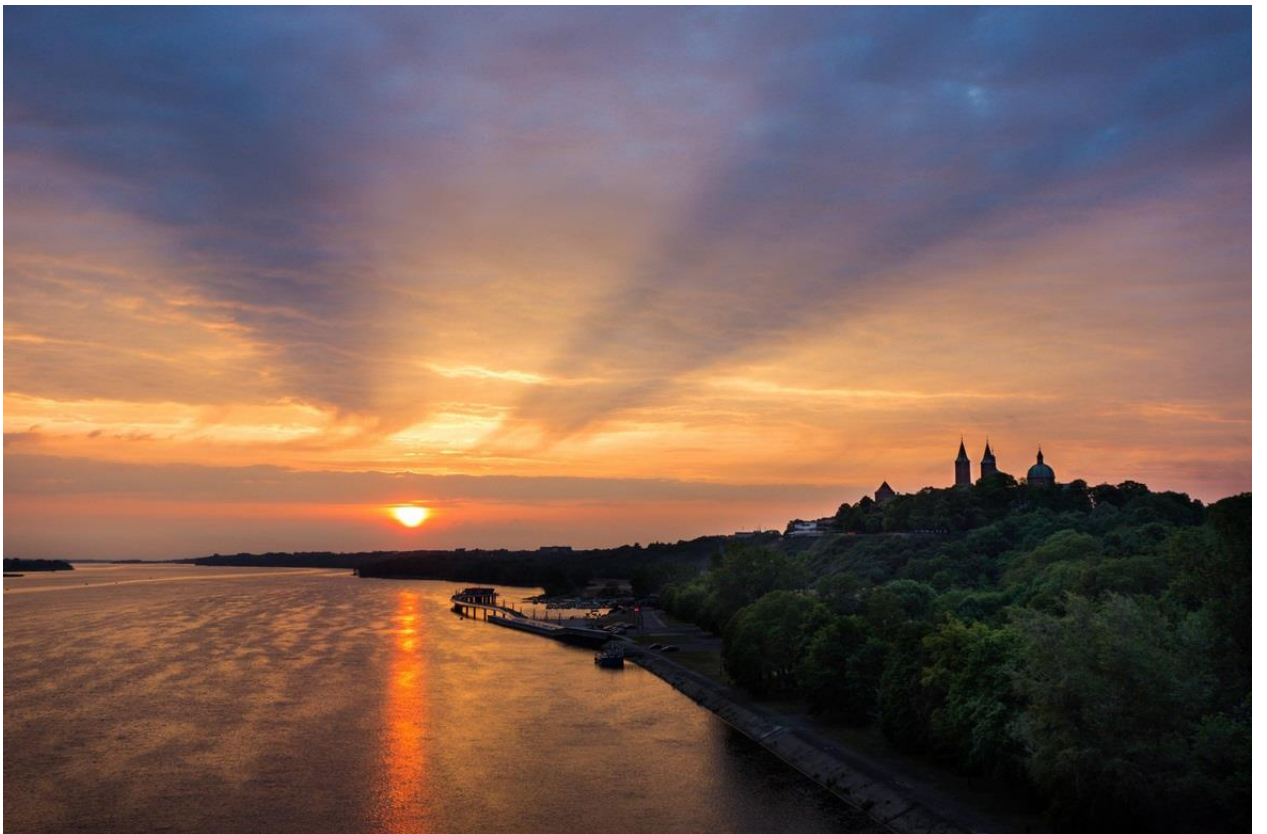
Сповнене атракцій для активних туристів, які люблять пам'ятки, з мелодіями Шопена; найбільше воєводство зі столицею країни – **Варшавою**, Старе місто якої є у Списку ЮНЕСКО; і тут же поруч – з одного боку (південного) курорт, з іншого (північно-західного) – Кампінський національний парк; звивисті дороги Мазовша ведуть до міст, кожне з яких розкаже свою цікаву історію .

Варшава. Королівський Замок.

Кампіносський національний парк

Плоцьк над Віслою.

Нижня Сілезія – земля скарбів.

Нижньосілезьке (Дольношльонське) воєводство розташоване на південному заході Польщі й межує на заході з Німеччиною, на півдні – з Чехією, а у самій Польщі – з трьома її воєводствами: Любуським, Великопольським та Опольським. Столиця Нижньої Сілезії – Вроцлав. Нижньосілезьке воєводство займає площу 19 947 км².

Регіон замків, палаців і скарбів... На цих землях стоїть третій за величиною замок у Польщі – величний Ксьонж. Тут є гори, два національні парки (Карконоський та Столових гір), численні гірські курорти, найбільша у Польщі кількість здравниць, два об'єкти, внесені до списку ЮНЕСКО: Храми миру в Яворі та Свидниці, Зал Століття (Народна зала) у Вроцлаві, та сам Вроцлав – столиця регіону, надзвичайно привабливий для туристів.

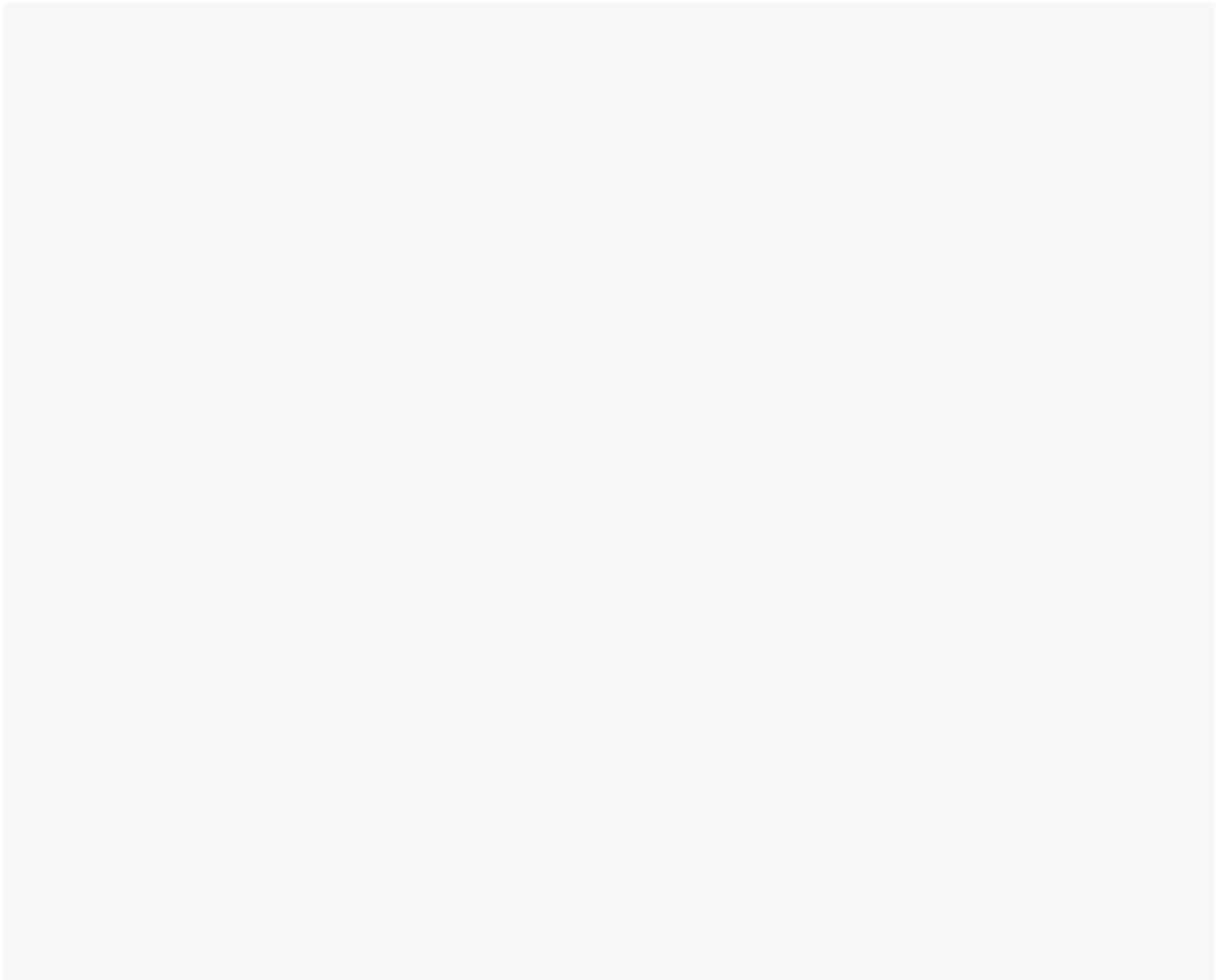
Копальня Злотий Сток

Стовпові гори

Снежка

Лодзький регіон – земля рекордів

Лодзьке воєводство розташоване в центральній частині Польщі та межує з шістьма іншими: Мазовецьким, Свентокшиським, Сілезьким, Опольським, Великопольським та Куявсько-Поморським. Столиця регіону – Лодзь. Лодзьке займає площу понад 18 200 км².

Це регіон з показною кількістю природних та створених людиною визначних пам'яток, як наприклад, термальний спа-центр в Унейові чи гірськолижний осередок – Гура-Каменськ на схилі шахти Белхатув. У Лодзькому воєводстві, в селі Пйонтек, – геометричний центр Польщі, а столиця регіону – мультикультурна та сучасна Лодзь.

Терми Унейова

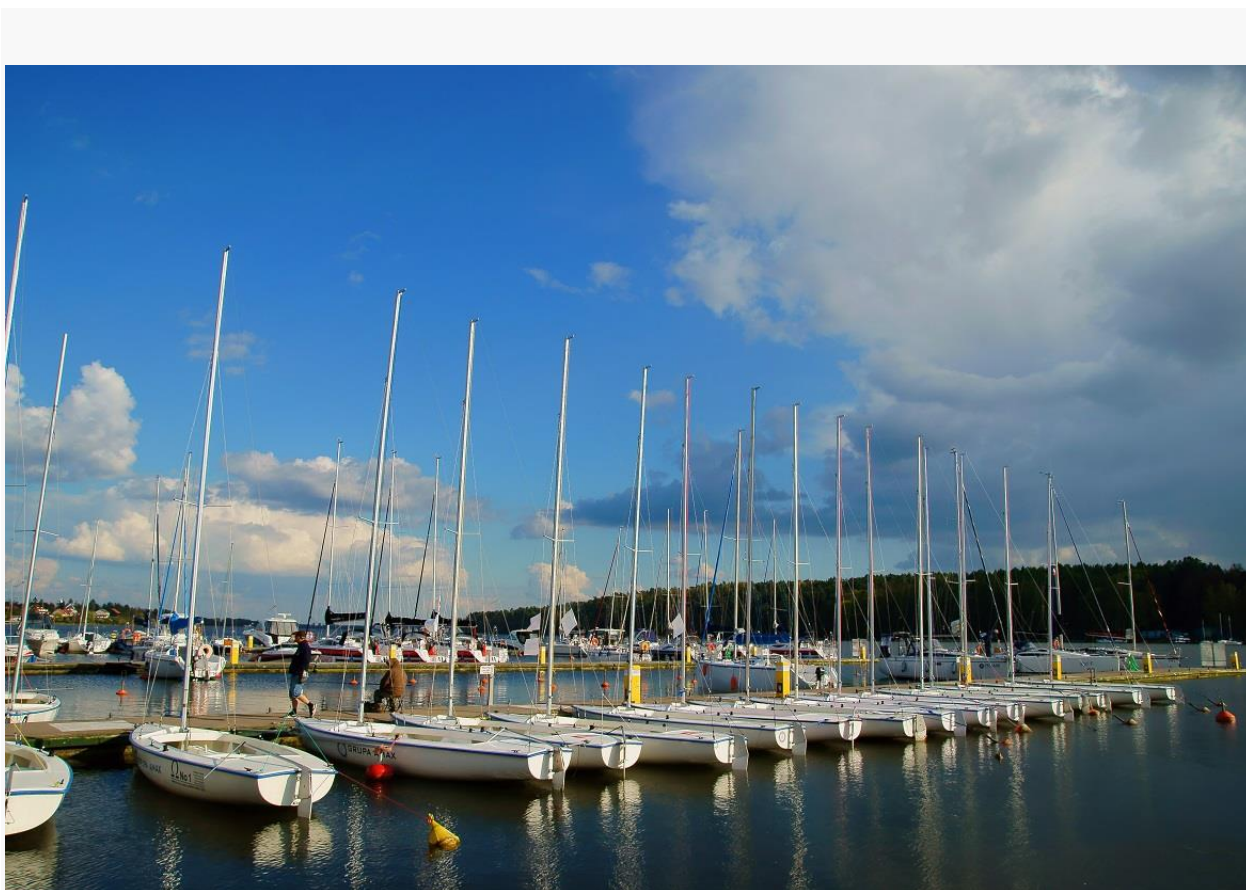

Лодзь

Вармінсько-Мазурське воєводство – готика, замки, озера

Вармінсько-Мазурське воєводство розташоване на північному сході Польщі та межує на півночі з Росією, а у Польщі – з чотирма воєводствами: Підляським, Мазовецьким, Куявсько-Поморським та Поморським. Столиця воєводства – Ольштин. Вармінсько-Мазурське воєводство займає площу майже 24 200 км².

Це дуже популярний туристичний регіон, бо усі знають його Великі Мазурські озера та чудові пам'ятки; регіон, багатий літніми курортами та санаторіями; тут, серед прекрасних лісів і вод, затишні містечка; червона черепиця, білі вітрила, блакить води й небес ...

Великі Мазурські озера

Вармінські терми

Любуська земля

Любуське воєводство розташоване у західній Польщі та межує на заході з Німеччиною, а у Польщі – з трьома воєводствами: Західнопоморським, Великопольським та Нижньосілезьким. Воєводство має дві столиці: Зелена Ґура та Ґожув-Великопольський. Любуське займає площу майже 14 000 км².

Найбільш лісисте воєводство в Польщі, багате природними пам'ятками, має національний парк «Гирло Варти», історичні пам'ятки та унікальні мілітарні об'єкти (укріпрайон Міжріччя); Мужаковський Парк у Любуському внесений у Список ЮНЕСКО.

Національний парк «Гирло Варти»

Свято молодого вина у Зеленій Гурі

Додаток Є

Малопольща – батьківщина кожного поляка

Малопольське воєводство розташоване на півдні країни й межує зі Словаччиною та трьома польськими воєводствами: Сілезьким, Свентокшиським та Підкарпатським. Столиця регіону – Краків. Малопольща займає площу майже 15 200 км² і є одним з найпривабливіших регіонів для туристів.

Історичне серце Польщі зі столицею у Кракові, винятково багате розмаїтими туристичними пам'ятками; туристів приваблюють гори Татри та королівський Краків, гірські курорти й санаторії; тут найбільше – аж шість – національних парків (Татранський, Пенінський, Ойцовський, Бабиної Гори, Горчанський і Магурський) та аж п'ять об'єктів, внесених у Список ЮНЕСКО: Старе місто в Кракові; соляна шахта у Величці; Auschwitz-Birkenau – німецький нацистський концентраційний табір; Кальварія Зєбжидовська та дерев'яні храми південної Польщі.

Малопольща унікальна та незвичайна. Звучить гейналом з Маріїнської вежі й нотами музики, зачарованої в дереві давніх храмів, шумить стрімкими водами Дунайця, зачаровує соляними скульптурами в глибинах шахт та красою замків, приворожує татранськими легендами, смакує вином та регіональною їжею.

Найпопулярніші польські гори – Татри, незважаючи на надмір туристів, яким особливо подобаються гора Гевонт та озеро Морське Око, досі залишаються магічним місцем Малопольщі. Тут з хребтів відкриваються неповторної краси панорами, скелі вимагають міцних ніг, рук та гартованого духу; а у Закопаному можна спокійно

прогулятися Крупувками, відпочити в розкішних готелях, послухати гуральську музику та місцеві оповідки.

Зимові Татри

Копальня солі Величка

Підляське воєводство – ближче до природи

Підляське воєводство розташоване на північному сході Польщі та межує на сході з Білоруссю, на північному сході з Литвою, а у Польщі – з трьома воєводствами: Вармінсько-Мазурським, Мазовецьким та Люблінським. Столиця воєводства – Білосток. Підляшшя займає площу майже 20 200 км².

Мальовничо розташований регіон з цікавими річками та озерами – найменш урбанізована частина Польщі; ідилічні ландшафти, чарівні міста та курорти, чотири національні парки (Біловезький, Бебжанський, Нарвянський та Вігерський); Біловезька пуца внесена у Список ЮНЕСКО; Підляське воєводство – це пам'ятки розмаїтих культур, столиця – в гостинному Білостоці.

Це край, де поруч жили і творили різні культури, Ворота на Схід, терени незайманих ландшафтів і тиші, що дають ідеальне перезавантаження, відчуття slow life.

Православні церкви, синагоги, дерев'яні костели та хати з розписаними віконницями, кургани ятвягів, тумани на луках вздовж річки Буг, плескіт риби в польській Амазонці – Нарві, дикі ліси Книшинської пуці, величні зубри у Біловезькій пуці, Чумацький Шлях, який тягнеться мільйоном зірок по непрозорому небі; ворожки-шептухи; аромати перекачевника, кишки з картоплею та сенкач – це Підляшшя, магічно різноманітне.

Підляські краєвиди

Річка Бабжа. Розливи.

Грбарка

Зубри Біловіжської Пущі